

HOTĂRUL

LITERAR — CULTURAL — ARTISTIC

ANUL IV. Nr. 5.

ARAD

MAI 1937

Număr festiv pentru comemorarea lui **MOISE NICOARĂ**

CUPRINSUL:

— Ed. I. Găvănescu	Moise Nicoară
— Ascaniu Crișan	Moise Nicoară în Țara Românească
— Liviu Albu	În memoriam — versuri —
— Cornelia Bodea	Moise Nicoară — crâmpete de autobiografie —
— Aurel C. Popovici Racoviță	Marșul liceului „Moise Nicoară”
— — — — —	
— Stelian Popovici	Poposesc chervane...
— Al. Negură	Scrisoare — versuri —
— Marcel Olinescu	Călătorul
— Gh. Moșiu	Mărturisire — Cântecul desfinului — versuri
— Pompiliu Barbu	Epigrame
— Pan	Cronica rimată

DĂRI DE SEAMĂ:

— Nestor Covaciu	Scurtă contribuție bibliografică cu privire la presa și periodicele românești din Arad
------------------	--

INSEMĂRI: Un mare proces literar în curs de judecată (Al. Negură)

NOTE despre: S. S. R. ÎN ARAD. — Colaboratori, colaborări și alfe compoziții etc (a. c.)

Cu o reproducere după un portret în creion al lui „Moise
Nicoară” — de profesorul pictor: IULIAN TOADER

HOTARUL apare lunar sub îngrijirea unui comitet de redacție alcătuit din membrii „*Ateneului Popular*” și din câte un reprezentant al societăților culturale federalizate: *Astra*, *Institutul Social Banat-Crișana* despărțământul Arad, *Concordia*.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

A R A D,

Strada Vasile Goldiș 6

ABONAMENTE:

Autorități, întreprinderi, instituții	Lei 500
Biblioteci și Particulari	Lei 200
Preoți, învățători, studenți	Lei 100

Manuscrisele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Autorii sunt rugați a le trimite scrise la mașină pe o singură pagină. — Cele nepublicate nu se înapoiază.

Moise Nicoară

La împlinirea a 75 de ani dela moartea lui Moise Nicoară, Liceul de băceți, al cărui nume îl poartă, a găsit prilejul nimerit de a comemora această aniversare în săptămâna închinată Străjeriei. Astfel, la orele de educație intelectuală și morală, școala a crezut potrivit să-și termine, în acest an, cursurile, cu o lecție de înalt patriotisme, de neprihănită jertfă de sine pentru biruința ideii românești.

În acest sens, chiar, trebuie considerată toată prăznuirea dela Palatul Cultural. Căci Moise Nicoară a fost, la începutul veacului XIX, unul dintre pușinii mari soli ai conștiinței naționale, ce atunci se trezea. Lupta lui dramatică, purtată dela 1815—1820, cu ierarhia sârbească, prezidată de mitropolitul sârb Stratimirovici și, la Arad de administratorul său, Iosif Putnic, cu toată nemeșia ungurească a Comitatului este, înainte de toate, megașă. După ce, din Aug. 1813, D. Cichindeal — înfruntătorul acestei acțiuni pentru episcop de sânge și de lege românească — dispăru, de aici, Moise Nicoară să ducă mai departe aceste străduinți. În această luptă, el sacrifică totul, sănătate și situație materială.

Cum foarte bine l-a caracterizat primul său biograf — Iosif Vulcan, Moise Nicoară „putea să se acomodeze, ca așii mulți împrejurărilor imperioase, lăsând poporului asupra, fără de a-l mângâia cel puțin cu balsamul speranțelor bune spre viitor; putea să aibă o mică odihnă și fericire, după părerea acelor ce-și află fericirea în nutirea plăcutului egoism al lor. El însă a desprețuit fericirea proprie, și a dat piept obstacolelor și intrigilor puternice...”¹⁾

Închis pentru vreo 2 ani, Moise Nicoară se din închisoare bolnav și lipsit de mijlocuri. Dar, când în 1824, Iosif Putnic vrea să vină în Giula spre a sfinți biserică din orașul însuși unde se născuse Moise Nicoară, acesta îl oprește cu vorbele: „Episcop sârbesc nu poate să sfințească biserică aceasta!”

Când, la 10 Mai 1825, părăsia Viena spre a trece în Principate, vajnicul luptător putea să păsească liniștit spre o altă chemare. Deși se părea un înfrânt, Moise Nicoară trezise însă pe Români erșeni la o viață nouă sufletească și conștiința lor românească va împune în 1829 pe cel dintâi vlădică din neamul nostru pe tronul Episcopiei arădene. Astfel, prin lupta lui pentru românizarea bisericii la Arad, Moise Nicoară se așează alături de Gheorghe Lazăr, creatorul școlii naționale și de Tudor Vladimirescu, care pe planul politic, reprezintă aceeași idee românească.

Într-o zi, când, în Transilvania, Moise Nicoară își socotește misiunea încheiată, el trece peste Carpați, împreună cu alăția dascăli ardeleni. El este de-acum incolo profesorul, care împletește în orele lui de latină tradiția glorioasă a splendeidei Rome, cu descendența nu mai puțin nobilă, românească, a Neamului Românesc. Ceva din ziarul de cald patriotisme al luptătorului politic dela Arad, trebuie să fi făcut să vibreze sufletele elevilor dascălului. Moise Nicoară din București, spre care se îndreptase pașii lui de priveghe!

În această îndoită ipostază de dârj răsărit și de mănos răspânditor al ideii naționale îl comemorăm astăzi. Și, fiindcă ideea de românizare trebuie înfăptuită în orice timp, Moise Nicoară stăruie încă între noi, cu un exemplu de urmat, prin jertfa lui scnită; și ca un îndreptar românesc, până ce gândul lui, de a fi deplin stăpân aici, unde el a însângerat din belșug, va fi o completă împlinire.

ED. I. GĂVĂNESCU

1) În Panteonul Român p. 103.

M
d
n
h
p
u
te
te
pl
lă
Ca
s'a
2
ră
na
a
lu
ma
sin
ca
ap
to
ar
să
pa
pă
hie
ra
-a
mă
it
oa
na
sta
isi
Dec
McC

MOISE NICOARĂ ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ*)

Pe măsura în care colbul uitării se scutură de pe numele lui Moise Nicoară, acest însuflețit apostol al românismului și al ortodoxiei naționale, sufletul său învăpăiat de focul sacru al iubirii de neam ne apare din ce în ce mai intensiv înfășurat în aureola de lumină, proprie eroilor mari ai neamului. E viața lui pildă vie a patriotului care nu-si preocupetește sentimentele, care luptă pentru un ideal, fără a avea nici măcar perspectiva unei recompense materiale în această lume, care huiduit, bătut, afurisit, aruncat în temniță și trădat de chiar frații săi, a străbătut această vale a plângerii isoțit neînțecat de spectrul hidos al mizeriei, fără a se lăsa o clipă măcar intimidat de loviturile neconținute ale sortii. Cât a fost în viață, lumea nu l-a cunoscut, iar după moarte uitarea s'a lăsat grea ca un coșmar peste amintirea lui. A trebuit să treacă 2 decenii dela încetarea lui din viață, pentru ca în Camera țării să răsune, de pe buzele lui I. C. Brătianu, un tardiv cuvânt de închinare amintirii celui ce și-a împlinit cu desăvârșire înalta solie și a fost jertfa închinării sale într-o slujba nației. Iar noi, fiii ținutului unde Moise Nicoară și-a petrecut cei mai frumoși, dar și cei mai durezoși ani ai vieții sale, afară de câteva glasuri răzlete de sinceră admirație față de omul care a știut să cinstească drumul pe care a umblat pe pământ în trecerea lui spre vecinicie, n'am făcut aproape nimic pentru refacerea în perspectiva istoriei a covârșitoare sale figuri.

În lumina acestor reflexii, sărbătorirea lui Moise Nicoară își are importanța ei semnificativă. Prin ea voim să creiăm cultul tui, să-l aducem în sufletele noastre deschise, să facem ca forța lui nevăzută să ne întărească, să ne purifice, să ne înalțe, să ne libereze.

Se cunosc luptele care s'au dat aci în Arad în jurul emancipării bisericii noastre ortodoxe de sub silnicul protectorat al ierarhiei sârbești. Se știe că în focarul acestor lupte a stat figura de granit a lui Moise Nicoară, neclintit ca un stejar în orcanul pe care s'a deslănțuit îndărătnica lui stăruință pentru cauza dreaptă a Românilor. Primit la început cu osanale, ca un al doilea Mesia, părăsit în urmă de cei mai intimi împreună luptători ai săi, Moise Nicoară a trăit până în cele mai mici detalii toată tragedia eroilor mari, care își vad într'un moment dat năruit castelul de aur al sburăturilor lor sufletești. Dar jertfa adusă de Moise Nicoară nu și-a risipit fumul în van. Eroul a căzut, însă faptele lui mari au rodit. Deodată cu potolirea furtunei pe care a deslănțuit-o acest vizionar,

*) Note dintr-o conferință ținută în Arad, cu prilejul comemorării lui Moise Nicoară.

s'au risipit și norii care au ținut în întuneric atât amar de vreme sufletul neamului nostru depe aceste plaiuri. Și Moise Nicoară, d-moștenitul a avut cel puțin mângâierea de-a urmări de departe această miraculoasă schimbare la față a împrejurărilor. În se ghiunul său, în mijlocul nostalgiei după ținuturile și frații parsiți, un singur gând îi mai lumina din când în când fruntea brdată de prea timpuriul sbucium al vieții, acela de a se ști autor transformărilor mari, care au luat ființă în eparhia Aradului de dată cu alegerea primului episcop român și a înființării focarului de lumină, care a fost Preparandia din Arad. De data aceasta, s-rui foarte sumar asupra perioadei a doua din viața lui Moise Nicoară, asupra activității sale din Principatele române.

✓ Moise Nicoară a părăsit țara ungurească în 1825, pentru a stătornici pentru tot restul vieții sale în Principate. Noua sa patrie îi fu cunoscută încă din timpurile când ocupase catedra de latină și germană la Școala domnească din București, în anul 1810. Când ajunge tânărul Nicoară la București într'un timp când abia împlinise 23 ani, e ușor de înțeles. Cariera care îl ademenise încă din anii adolescenței a fost diplomația. Își dădea deplin seama că această cale va putea cu mai mare succes munci pentru folosul neamului și a cauzei naționale. Deaceia îl vedem după terminarea dreptului la Pojon, studiind cu înfrigurare limba turcească la institutul de limbi orientale din Viena. Adevărul că soarele României din toate ținuturile nu poate răsări decât la București a fost prima lui convingere într'un timp când frații lui nici un ban nu au avut încă de la rădăcina înțeleș al acestor cuvinte. Dar mărețul gând care-i îndrumă pașii spre capitala Munteniei, se izbi în mod fatal de neînțelegerea celor de acolo, și astfel Moise Nicoară e nevoit să se mulțumească cu profesoratul, fiind cel dintâi dascăl de dincoaci și profesor al cursului lui Gh. Lazăr în Principate. În curând Școala domnească se desființează și Moise Nicoară se reîntoarce la Viena pentru a intra în serviciul militar. În acest drum se abate în Arad, unde luptele bisericești îl prind în mrejele lor. Când izbucni revoluția lui Tudor Vladimirescu, Nicoară înfundă temnițele Giulei. Nu astfel ne putem explica cum de nu-l vedem încingând sabia în lupta de viteazul domn, cu care probabil va fi avut cunoștință în București și Viena, unde fugise Tudor după războiul dintre Turcia și Rusia. Iată două caractere atât de apropiate prin temperamentul lor războinic, prin ideile lor de libertate și sentimentul lor profunde național, căzuți amândoi victimă trădării, dar amândoi înfrunzind moartea cu același eroism. X

În Principate, Moise Nicoară ni se înfățișează ca un înflăcărat apcstol al culturii naționale și un neostoit propagator al ideii reformatoare. El n'a trecut vechea graniță ca să trăiască în altă țară numai de pe urma faimei sale de erou consacrat al neamului. Cărtura lui vastă, aprofundată prin o cunoaștere temeinică a scrierilor enciclopediștilor din Franța, i-a dat posibilitatea să se conștientizeze în curând că soarta fraților săi așa ziși liberi se deosebește de puțin de soarta celor ce zac în robii streine. Deacum încolo Moise Nicoară își lărgeste cadrele acțiunii sale. Ținta sbuciumărilor va înbrățișa de aci înainte cauza integrală a românismului. El

n'a lăsat nestrăbătut nici un petic de pământ locuit de Români, avea cea mai clară intuiție a situației precare, în care se sbătea neamul românesc de pretutindeni. Pe două căi credea el că se va putea croi o soartă mai bună acestui ponor atât de distins și totuși atât de oropsit. Prin promovarea culturii lui naționale și prin afirmarea drepturilor sale legitime în fața areopagului european.

La revenirea sa în București, prima lui intenție a fost să-și reia cariera de dascăl, decât dorința lui nu găsi răsunet în sufletul celor care conduceau destinele Munteniei pe acele vremuri. Frumoasele lui memorii înaintate Principelui Gr. Ghica în cari arăta marile foloase ce pot rezulta pentru cunoașterea limbii materne din creșterea unei catedre de limba latină au rămas fără răsunet, precum neascultate au fost și cererile lui adresate Principelui Ioan Sturza, prin care solicita o funcție în Iași. Neînțeleș de ai săi, își caută fericirea în Constantinopol unde, în lipsa unei slujbe în diplomații, își îmбие serviciile sale Sultanului, pentru un loc în armata turcească, la cavalerie, potrivit caracterului și aptitudinilor sale. Refuzat, revine în țară unde e numit revizor școlar, după ce i se făcuseră promisiuni că va fi repartizat la cancelaria secretariatului statului. Dintr'o petiție adresată lui Kisselef, reiese însă că promisiunea a rămas numai pe hârtie. Peste doi ani îl întâlnim ca secretar al Societății de agricultură din țara românească, prima societate de acest fel înființată la stăruințele lui Moise Nicoară care îi compune statutele și scrie o seamă de articole și tratate din domeniul agriculturii, pentru răspândirea de cunoștinți folositoare și introducerea unei economii racionale. Intre manuserisele lui păstrate la Academia română se găsește un tratat complet de economie rurală, care n'a putut vedea lumina tiparului, întrucât societatea se desființase în curând. O altă decepție pentru Moise Nicoară, care se plânge Principelui că nu-și primise leafa. X

Dacă în ipostasul de răspânditor al culturii naționale Moise Nicoară rămâne în urma unui Gheorghe Lazăr, în schimb ca susținător convins al cauzei românești în fața lumii, el ne apare ca un inovator de drumuri. Era convingerea lui că fără de sprijinul și îndrumarea marilor puteri soarta poporului român, cu greu se va putea schimba. De aci năzuința lui de-a intra în diplomatie, de aci seria nesfârșită de memorii prezentate cu diferite prilejuri oamenilor mari ai acelor timpuri, în care pledează cu toată însuflețirea pentru cauza sfântă a Românilor de pretutindeni. A cutreerat Rusia, a stat mai bine de zece ani în Constantinopol și în acest timp n'au fost factori diplomațici pe cari să nu-i fi informat amănunțit asupra stării politice și sociale a Românilor. Traduce memorandumul politic al Românilor transilvăneni din 1791: „Supplex libellus Valachorum Transilvaniae”, prezintă patriarhului din Constantinopol un memoriu asupra referințelor religioase din Valahia cum și asupra stării Românilor ortodoxi din Ungaria, precum cu câțiva ani în urmă prezintase Principelui Alexandru Ghica un memoriu despre administrația bisericilor catolică, luterană, calvină din țara românească. În Odesa îl vedem neconținut în societatea iluștrilor patrioți Al. Sturza și Costache Negri, cu cari împreună discută asupra felului cum s'ar putea mai efectiv ajuta oropsitul său neam.

HOTARUL

Tot aci are întrevederi cu Voronzov, guvernatorul Basarabiei, care-l înfringe cu catedra de L. română dela facultatea din Petersburg. În Constantinopol, la cererea baronului Chabert, întâiul dragon al Angliei la Poarta otomană, care dorea să cunoască gravamina Românilor, elaborează un amănunțit studiu istoric politic în care dă relații amănunțite despre „Supplex libellum Vallachorum” din 1791, vorbește de prigonirile lui Micu Klein și Maior și zugrăvește în culor vie revoluția lui Horea. Alte două memorii a înaintat la basadorilor Rusiei: Boleniev și Ustinof, cu o descriere amănunțită a suferințelor sale din Arad, etc.

Când Timoni, ministrul Austriei la Constantinopol îi cere teva deslușiri asupra poeziei lui Asachi, în vederea tipării unei lucrări intitulată: Critica literaturilor unor limbi, Moise Nicolae dându-și seamă de foloasele ce pot rezulta pentru neamul său din cunoașterea literaturii românești de către streini, nu se mărginește numai la Asachi, ci îl pune în curent pe german cu scrierile Voștăreștilor, cu versurile lui Cârlova Aristia, Alexandri și Pogor. Moise Nicoară a fost un spirit universal, care posedă o întinsă cultură istorică, literară și filosofică. În manuscrisele sale, pe lângă întinse studii filologice și lexicografice (un început de dicționar francez român și un tratat de ortografie românească) găsim exponate și notițe din Diodor Siculus, Annonymus, Thunmann, etc. versuri originale, traduceri fragmentare din Racine, Buffon, Volney, Bernardin de Saint-Pierre, Delille, Barthélemy, Chateaubriand, etc.

✓ „Această cultură vastă și această neînfrântă energie, ducând de un duh al peregrinației călăuzit de o concepție întru totul modernă a deliberării soartei nației sale în fața marilor națiuni, a calității cari ridică personalitatea lui Moise Nicoară la rangul de ambasador al neamului românesc”.

„Dela ai trei'ea an al vieții mele — spune el — în 1845 lui Magniponte Pirella, renumitul sculptor italian — viața mea a fost o necontenită luptă pentru neamul meu. Român răscut din tată și mamă numele acesta mi-a fost pururea strălucirea ochii mei cu fost pururea ațintiri asupra vechilor Romani de u care ne înfruntă. Am socotit că dacă omnirii întregi nu-i pot fi de folos, încalte să mă silesc pentru neamul meu. Aceasta a și fost nenorocirea mea și pricina stării în care mă găsesc. Am cetit, am cețelut, am experimentat, toate au privit la numele de român, și am vădit cum s'ar putea veni mai bine în ajutorul neamului românesc. Și crescute în religiuinea răsăritului, întru aceasta sunt și pururea voi rămâne statornicie. Dar pe lângă religiuinea n'am nimica nici cu grecii, nici cu slavii sunt al neamului și al limbii cu totul închinat și neclintit. Dovadă că de la născut 10 cuvinte n'am învățat grecește, deși vorbește vreo 6—7 limbi”.

✗ Și acest om, care s'a indentificat până la uitarea de sine cu interesele mari ale neamului, adeseori, nu știa unde să-și odihnească capul și cu ce să-și astâmpere foamea. ✗

„Joi, Crăciunul — scria în ziarul său a 25 Dec. 1841 — numai la liturghie beauseă, apoi toată ziua acasă și prânzai seara fasolea ce o fersesem alaltăieri”.

O tristă mărturisire care sună ca o muștrare. Moise Nicoară a fost înțeles de epoca sa. În 1838 când îi ajunsese în mână Pământul pentru dreptățile proprietarilor și plugarilor din Moldova, țânzând cu cetirea, nu se putu reține a nu exclama, cuprins în durere:

„Ce simțire, îmi amuțiră toate mădularile, cetind groaznicile astea de fiare sălbatice”.

Astfel judeca Moise Nicoară Regulamentul organic, prin care se recunoșteau și confirmau drepturile și privilegiile boierilor pentru exploatarea elementului țărănesc. Acum vom înțelege, de ce acest om de-o cultură neobicinuită pe acele timpuri, nu-și putu găsi o aplicație în Țara românească, vrednică chemării sale. Cum ar fi putut suferi boerii oligarhi în jurul lor, pe acest vizionar, cu idei atât de avansate, care în 1819 avusese curajul să-i țină împăratului Francisc I un strășnic rechizitoriu despre egalitatea oamenilor, făcându-l responsabil înaintea lui Dumnezeu pentru întreg cortegiul de suferințe, care s'au abătut asupra capului său:

„Și Măria Ta m'ați întârziat din zi în zi cu vorbe goale la întâia lună și și acum și mulți omi au trecut. Astfel lucrați cu ticăloșii și amărății plângerilor pentru dreptate; îi trimiteți dela Pontie la Pilat și de-a Pilat la Penție, necăjiți, despuiați de toate, goniiți, călcați, asuprași și batjocoriți din toate părțile. Și cine nu vede a fi astea toate țesute prin Măria Ta, sau și dacă nu, o fi cu știrea și cu înnoirea M. Tale toată orânduiala asta și spargerea de păciuire”.

Nu, un astfel de om, care nu se știa preface, care nu-și putea înăbuși convingerile în fața concepțiilor înguste și retrograde ale contemporanilor săi, a trebuit în mod fatal să sufere. Calvarul pe care l-a urcat Moise Nicoară cu sudori de sânge în decursul luptelor purtate în Arad, nu s'a sfârșit deodată cu trecerea graniței spre Principate. Un alt calvar îl aștepta acolo: acela de-a fi stânjenit în vrerile sale mari de nepăsarea și neînțelegerea celor sus puși. Și precum a fost viața acestui mucenic al neamului, așa a fost și sfârșitul lui. Chinuit de spectrul celei mai cumplite mizerii, el moare uitat de lume, neavând măcar cămașa în care să fie înmormântat.

E o elementară datorie a posterității să repară greșeala trecutului față de acest martir al neamului. Inceputul s'a făcut acum 16 ani, când prin o fericită inspirație a oamenilor noștri de școală liceul din Arad primi de patron pe Moise Nicoară. Numele lui care înainte cu o sută de ani, nu se putea rosti pe aceste plaiuri fără a trezi bănueli de periculoasă complicitate, azi trece din gură în gură miilor de școlari care-și fac educația între zidurile liceului depe malurile Mureșului. Dar atâta nu e destul. Rostirea numelui său de o sonoritate caracteristică trebuie să fie asociată de o amănunțită cunoaștere a faptelor și a gândirilor din a căror abundență se încheagă personalitatea atât de complexă a eroului-cugetător, care a fost Moise Nicoară. Faptele și mai ales calitățile distinse ale acestui caracter sobru, vai, atât de improprii vremilor noastre de egoism și îngustime sufletească, trebuie să direcționeze spre o concepție mai ideală despre viață tânăra generație ce se ridică sub ochii noștri. Idealismul lui Moise Nicoară, tendința lui statornică de-a subordona interesele mărunte ale omului nevoilor mari ale neamului, trebuie să devină singura rațiune de-a fi a tinerimei școlare aciuia sub aripa lui ocrotitoare. Bogata lui cultură istorică și filosofică, facilitată de cunoașterea atâtor limbi universale, ne spun că numai omul cult se poate ridica până la acea înălțime a desăvârșirei, din care pot să țășnească limbile de foc ale misturiei pentru interesele mari ale neamului. x

Dar pe Moise Nicoară tu l-a ridicat numai cultura sa vastă rândul oamenilor-eroi, ci extraordinara sa putere de voință. În te luptelor deslănțuite cu atâta furie sub magica lui sugestie, Mo Nicoară n'a cunoscut obstacole. La fiecare lovitură știa să reac neze cu îndoite forte. Iar când șansele biruinței apuseseră dem părăsit de mulțime, trădat d ai săi și afurisit de biserică, s'a zut singur în cercul de dușmani care se îngusta de pe o zi pe a el, sfidând moartea, își înzecea loviturile, exclamând cu o resig tie eroică:

„Acum pot fi prins, pus în fiare, ars, fript și altele, tot une mi-e, căci m mai pasă de nimic”.

Dar cece ridică îndeosebi valoare etică a cracterului lui Mo Nicoară e nețarmurita lui iubire de neam. Tot ce-a făcut și a s acest om, toate au tântit, cum însuși o mărturiseste, de-a ajuta bitului neam. Toată viața lui a fost o continuă luptă pentru a marea dreptului de viață al poporului românesc. Moise Nicoară fost poate cel dintâi, care a privit chestiunea românească în ins ansamblul ei. Credința națională integrală care avea să trium abia în zilele noastre, prinsese rădăcini în sufletul lui, într'un tî când ideia Unirei principatelor abia începu să fermenteze în su tul contemporanilor săi.

„Având cu patriarhul din Constantinopol o convorbire, ne spune el în t lui zilnice, și fiind poștit să-i dau înscris ceva despre starea Românilor din E ria, scectii să-i dau acestea mai pe scurt, după care mai adausei unele nole particulare și circumstanțiale atât pentru cei din Ungaria, cât și pentru stările România. Doamne, gândii în mine, știindu-le acestea, unii vor zice că suni de răutăcuine și de duhui defăimării, dar tu știi sufletul meu și durerile lui ttru stările Românilor, fraților mei. De e cu puțință și e voia ta vor scăpa cândva de năprăznicia celor ce le-a jurat piere și le calcă sub picioare drepti. Aceștea le răvnesc cu toată sârquinta ungurii, sârbii, nemții, rusii grecii, c Astfel Doamne, caută ca înțelepțindu-se să scape și de unii și de alții, pentru c erau până acum și orbiți și robiți, și spoliați și cu timpul să facă un ce str întreg și național, spre lauda ta și spre jericirea unui neam căleut și apăsal, c de o mai bună soartă”.

Iar mai departe:

„Ascultând și oblicind de lângă fereastră valurile muginde și albicioase, megoase, ale Bosforului, întru aceasta imi vine în minte că multe părțile c din Crișuri, Someș, Mureș, Buzău, Ialomița, Dâmbovița, Siret, Prut, Nistru Dă Doamne bune și fie voia ta”.

Este aceasta o confesiune de credință în lumina căreia Mo Nicoară ne apare ca un prooroc inspirat al vremurilor de sfă dreptate ce aveau să vină. Cade-se deci acum când proorocia lui împliniri, să-i statornicim locul de frunte în ierarhia figurilor minate ale neamului nostru, care fie cu scrisul, fie cu fapta, pregătit clipa mare de răscumpăare națională.

Iar cea mai vrednică eternizare a memoriei sale, pe care cel dintâi ar aproba-o, o vom realiza dacă vom ști să sădirm în su tul generației care se ridică sub ochii noștri o schinteie măcar nepotolitul foc al iubirii de neam, care l-a călăuzit pe Moise coară în toate îndeletnicirile vieții sale de sbucium.

In memoriam

Figuri sacerdotale, din bronz, cu frunzi senine,
Sădiți focul iubirii și răspândiți lumină.

Ca Moise cu toiagul, Tu mucenic Nicoară
Ni-ai arătat cărarea, ce-avem de străbătut.
Te fericim cu foșii, Tu suflet fără prihană,
Jertfindu-Te pe Tine, pe noi ne-ai mântuit.

n lupia pentru bine, când risipeai lumină,
Ai îndurat urgie și neagră pribegie,
Căci ai servit cu duhul acest neam lăntuit
n ceața neștiinței, de soartă vrășmășit.

Slova-Ți era spada și graiu-Ți era goarna,
In marea fără suflet când suflet răscoleai,
Duhu-Ți era focul, ce-Ți încălzea credința,
Că-i izbândi asupra atâtor vitregii.

De sus acum privește la templul de lumină,
De unde se înalță spre cerul nost senin
Ploasa noastră jertfă, prin care Ți-se'nchină.
Poporul Tău cucernic, profetiile divin.

Flăcăi de lângă Crișuri, din Luncă și Câmpie
Stați veghe la hotare, la sfântă datotie.

LIVIU ALBU

MOISE NICOARĂ

Crâmpee de viață (copilăria)

de CORNELIA C. BODEA

Născut prea de vreme într'o lume cu alte orizonturi, în care și-a depănat — înțeles de nimeni, — entuziastul și totuși învingătorul fir al vieții sale, Moise Nicoară a rămas până astăzi învaluit de aceeași fantazie și ceață neclară, care a străbătut anii dela el, naturându-se, încălcându-se sau idealizându-se după interesul prezenta cercetătorilor.

În sufletul acelor care-i cinstesc memoria, el a rămas înălțat de jîtul luptător pentru cauza național-religioasă a fraților săi din fosta Ungarie (prin anii 1814—1821), dar cari, în setea după știință asupra vieții lui, luară literă de evanghelie orice tradiție orală, informație scrisă, parțială sau obiectivă, transformându-l astfel într'un erou legendar. Din partea altora — a celor mulți — a avut parte de caracterizări pe cât de seci și lapidare, pe atât de neexacte.

Dacă Moise Nicoară nu a cunoscut gloriile contemporanilor ardeleni trecuți în Principate, e că: dureroasele momente prin care a trecut în timpul misiunii sale la Viena, și după, pentru înălțarea memoriei în chestia Episcopatului arădan, l-au urmărit în întreaga, ca pe un proscris ce în zadar se apără, căci nimeni nu-l ascultă. Suflet mereu tânăr, plin de ideile noi ale Apusului, el a luptat, totuși, în întunec și va face cunoscut Europei întregi prin legăturile directe cu ambasadorii din Constantinopol unde a stat mai bine de 15 ani, (un an și în Rusia) — istoria și nedreptățile aduse neamului său, atât din Ungaria cât și din Principate.

Diplomația, visul neîmplinit al vieții lui sbuciumate, a întreprins și a practicat-o. De aceea activitatea lui se desfășoară pe un teren de istorie universală, dându-ne o frescă comentată a timpului său.

Din hârtiile rămase dela el, unele mai puțin importante, altele de o importanță hotărîtoare pentru istoria noastră, firește că lui se conturează cu destulă precizie; și ivirea ei în curând la lumină va da, poate, sentința care-l va așeza în locul cuvenit.

Crâmpee din viață cu amănunte, cari în totul lucrării vor avea un rol secundar, le dăm aici pentru a întregi astfel prin ele, știința și gândirea aceluia, dela nașterea căruia sunt 153 de ani.

În rândurile de mai jos urmează o duioasă amintire de copilărie, plină de nostalgia desrădăcinatului, care ajuns la vârsta de 62 de ani, în Constantinopol, se întoarce cu mintea jumătate de secol înapoi, în meleagurile „prunciei”, unde mai tîrziu i-a fost dat să îndure cele mai mari umiliri din partea statului.

1) Studiile lui franceze, vor apare în Revue Historique du S.-E. Europe (N. Iorga).

nirii, susținută și tolerată chiar de unii din aceia, pentru care se sacrifică. Nu vom căuta cugetare ordonată, sau plan determinat, cum însuși el o mărturisește: „socotese că aici multe vor fi au repetite au uitate, altele răvășite au întunecate; căci eu pe de lături voi semna când unele când altele”. Iar când i s'a părut că a spus prea multe despre familie, el adaogă: „Și aici doară... mă lăsați pră larg de familie și nobilitate etc... despre care nu's nici cu mintea, nici cu inima, nici cu ochii pânjenit (fasciner)”. Totuși durerea stării în care se afla, singur, nebagat în seamă după cuviința departe de tot ce i-ar fi mângâiat bătrânețele ce încep de acum să-l domine, el lasă de-i scapa următoarele: „Cred însă, că peste tot (amintirile făcute) sunt de trebuința pentru cunoștința stării neamului (familiei sale), apoi stării în care am ajuns eu”. Și când povesteste „ospățul” dela botezul lui, el pomenește cu durere în suflet, că singurul noroc pe care l-a avut în viață a fost... ce, Doamne!... că juninca primită cu acest prilej se sporise mai târziu la 8—9 capete. (Ironia sortii).

Gândurile-i poposesc cu drag în casa părintească, casa larg deschisă oricărui drumet ce se abătea pe acolo, din toate părțile, de toate neamurile și de orice religie; dar mai ales cu o deosebită dragoste pentru Moți, acei care întrupau pentru el toată poezia și icoana Ardealului românesc, dorind ca un sublim deziderat să fie „rumân ca ei”... Nimic nu-l copleșește însă ca evocarea adoratei lui mame, ființa care într'adevăr l-a iubit, dar a cărei duiosă și binefăcătoare căldură părintească nu l-a protegiut decât un deceniu din iunga lui viață... căci muri într'o Sâmbătă de Florii, cu ultimul zâmbet și gând pentru copilul, ce-l dorea veșnic lângă ea. Lacrimile-i curg și acum când scrie aceste șire, cerând să-i „fie iertate aceste puține inimii ceia ce și acum eu dor le simt în vârstă de 62 ani”.

Nu fac aici un comentariu, nici nu voi schimba nimic din cele ce urmează; ele se vor citi cu atât mai mult interes. Păcat numai, că nu le-a continuat căci poate cu darul povestirii lui, ordonându-le și mai corectându-le (cum a făcut pentru alte scrieri), am fi avut și noi un „Creangă” ungiurean în coloarea stilului, dar poate mai fin și mai sbuciumat.

1846. 23 Cuptoriu

Neputând da de o foare ce incepusem cândva¹⁾ și neputându-mă cuprinde cu ceva serios pentru s'ăbiciune: ba a nevoe și cu gazele, cât pentru ochi, tot și din pușcină greutății capului, apucaii a semna unele epoce și tempore a vieții, pe scurt, ca un brouillon și pentru răsbunare.

Mai de multe ori mă rugase unii și alții pentru asta, dară, mai vârtos, când-mă ducea D-na Vidoriei și a lui Friz și apoi Muntean, canonic în Orade.

*

În Juia Comitatului Bickisului, în Hungaria, în ulița Nicoreșci'or (numită de-a Nicorescu altmintrele Nicoară, familia cea mai de frunte între Români și pol

¹⁾ Este cea din 1836 scrisă la „12 ore spre miază noapte după ieșirea din biserică, Luni în Săptămâna Mare, în 23-e Mărțișor”, din care reprodue numai începutul, până la citatul 2.

zice și între ceilalți locuitori a orașului, din vechime), fui născut Sâmbătă noaptea spre Duminică, sau în 29—30 Nov. 1784 în vremea ce secuarea Horii umplu lumea cu frică și doară și cu nădejde. 1) *Întâie* fui după 3 fice. Tata Petru, lui Vidu. Numele moșului său am uitat și nu a fost Ștefan. Numele celăzilor Nicoreșilor. Instrăinarea mea d'acasa în mai toată viața (afară de câțva trăsți în urmă) nu m'au lăsat a meu înscință de stările și eștirii'e anterioare familiei. Atâta știu, că știe (i. e.) Ștefan, un unchiu d'a tatii, cel mai bătrân p'atunci în părțile acele, după ce a zidit cu toată cheltuiala sa biserica din Găta, sat aproape de Ju'a, s'a făcut peregrinatoriu, călătorind la Ierusalim, de unde întorcându-se, când a murit, fără cr'un fiu, toate ale lui s'au risipit și s'au jâf mere-pere, fără a se părtăși din dănsule tată-mio. Fiscul s'a folosit.

Moșu-mio murise, fiind tata de 9 ani. El finuse pusele lui Tököy (mari b. sârbi), moșu vișe-ispănuului Petru Tököli (ce era tata lui Sava Consilieriu). Veni de multe ori la moșu în opinci și cu cumănuac în cap și ședea în tindă. Fiii și poșii lui la ce au ajuns!... Moșu, deci, din agoniseala lui lăsase o stare puțin însemnată, ce s'a făcut în bani după aceea.

Tata, fiu uncel, fu crescut de măicuța — așa numim noi bunica sau b. noastră. — După stările și timpurile d'atunci, în școala rumânească, au la p. rumănesc (că p'atunci nu erau școale), și mai ales în ce unghurească: așa că p. tru asta știință, fu întrebuințat de Varmegye, în tinerețe supț Iosif Impăratu de regalia d'atunci, din partea orașului. Toată viața lui, apoi, numai unghuresc. Om blând, milos, drept, înțelept, sârguitor și d'o purtare muștrată.?) și și plăcut și la mici și la mari.

Icspre familie și diplome — acasă supț numele unghurit Nyikora. — În având în toată viața la că dura inimii și a minții nobilitatea (decăt aceea ce o cincea de sine și prin sine, și meritele sale civile și sufletești), nici odnic n'um avut gr'tjă la dănsule, ci mai cu seamă sămțeam nepusul cel mare. Cu familie, foarte d'aproape părințită, nobilă, d'a apusă, anume Săsescu; acea se în părțile Boroșebeșului A măicuții tragere este din familia nobilă Dienis. părțile Beiușului.

Mama, era din satul d'aproape, Siclău din familia Șerban, care se trage Chioara, unde sunt și acum nobili posesionari. În veacul trecut un strămoș a părăsind tot aco'o (pe semne prin cesie pentru bonificație), pentru prigoană care era din partea stăpânirii ca să-i aducă la unire, venise în părțile aste, cu

Din aceștia, apoi, după numele de botez, a fieștecăruia, s'au împărțit în 4 rami, și au luat 4 numi descălinate: odecă, fiul mai mare și descendent au finit numele de Șerban, al doilea Jurge i. e. Georgie au finit numele Jurge, treilea Mihul i. e. Mihai; al patrulea Dan i. e. Dănilă.

Din cel mai mare deci Șerban, se trage mama și familia păstrează încă în zisă după aceea, a două au a 3-a oară la noi și la unchi. Atunci, au în urmă ștința mea venise și la mine, la Arad, unchiul din cea din Chioara. Om fr pe sine, umblat și pășit (vr'o 40 de ani), slujise mult ca strajă mastru în Fuzese rob în Franța, apoi nu știu prin ce tâmplări și în Spania. Aista îmi spuse de familie Șerban ce a căpătat pentru vitejile supț Rákóczi II. sātușe, că strămoșii noștri erau pe timpurile răsvrătirilor din Țara Rumă unde erau oameni însemnați.

1) Aci am înlocuit prin aceste rânduri scrise în 1836 alte două care me nau doar data și locul nașterii. (Nr. 2437, Ac. Rom.)

2) Exemplară, de muștră — de model (N. E.)

Atâta era frica între ai noştri de Unire, cât fiind cei din Chioara uniţi, io abia puteam scoate 2—3 vorbe despre stările de mai înainte, măcar că bunul meu unchi Şerban Teodor 1) umblase p'acolo pentru demonstrarea nobilităţii acestor d'aici, adică din părţile Aradului.

Baba maternă, au mama mamei era din familia Merce, iară nobilă şi venită tot din cauza Unirii din părţile Solnocului, Sătmaru'ui sau Chioara nu ştiu bine, tot pe acele timpuri.

Două cauze au cauzat fragerea oamenilor din Nord spre Sud

1) Una, plodirea abundoasă a ţărîmului, şi lipsa de înpopulaţie unde lesne se agonisea ţărîni din saşiu, Turcii numai de curând fiind gonîţi din părţi de miază zi, unde stăpâneau.

2) A doua, gonirea pentru Unire supt M(aria) The(resia); asuprîrea de Unguri; (în părţile nordice erau supt principii Transilvaniei); strămoşul, care sterp, muntos, pietros, nu era în stare a da vipluirea de toate zilele, pe lângă neştiinţa de maistrii, meserii, arte, ştiinţe, comerţ şi industrie. Donaţiile fiind „ad utrumque sexum” hotarele satelor mici deveneau, prin împărţiri, posesiile fiestecăruia, numai părţicele nesaşie 2) de a fi de ajuns spre nutrirea fiestecărei familii.

Pe lângă acea Rumâni, cari nu se plecau la Unire, erau opriţi din şcoale şi meserii!!! (În 1822 soacra lui Melentie 3) femeie de 80 ani, îmi spunea că ea mică fiind, tată-său şi cu ce a putut lua a fugit noaptea din Marmoros supt M. Tereza, fiindcă Dragonii stau la porţile bisericilor cu săbiile scoase şi sileau oamenii la Unire...).

Pe lângă asta starea a toată ţara era atunci proastă, întunecoasă, împânjinată de o orbire sgurosă, cu cât mai ales a Rumânilor din Transilvania, unde erau excluşi dela slujbe i. e. oficii — şi ei trebuiau să facă toate s'ujbele cele grele. 4

*

Amîngând tata în vârsta de 18 ani, cuprins cu economie ce începuse, bunica adică baba l'a înşurat cu mama, ce avea 17 ani. Întie toate fete, adică 3, io fui apoi întie fii, ca la 7 ani după înşurare spre mare bucurie a sor. Născut 1784 Nov. 29, calendar vechi, după 11 de noapte, de bucurie nu vrură să mă boteze pînă în chişlegi, ca să poată şine uspăt... şi așa 6 săptămâni fui şinut necreştin (Protocoloalele bisericii, una cu dânsa au ars, la arsul oraşului 1800 au 801, şi dintră toate a scăpat dintr'un volum cât cuprinde 3 luni: de unde şi cartea mea de botez este scoasă mai apoi)

Un lucru însămnătoriu aduc aici.

În uspătul de botez cu multă desfătare şi salt, după data d'atunci, oaspeţii dăruind neobotezatului bani, mama apoi mi-a cumpărat pe norocul meu o jumincă sau vişe, din care, pînă când am început şcoalele latineşti, se sporise la 8—9 capete, şi mama lor (adică juninca) numită Curta, fiind curţă de coadă, tot trăia. Ast mare noroc, mai că aş putea zice, cu drept, singur, nu mai m'a părăsit în întinsul vieţii mele.

1) Paroh în Siciău, care l'a ajutat mult, băneşte, în misiunea lui la Viena. Străbunicul D-lui Mihai Şerban, Rectorul Academiei Agronomice din Cluj.

2) Insuficiente.

3) Dascălul român din Jula.

4) Vezi corespondenţa lui Bethlen principele, unde zice, că pre puşini unguri avea supt stăpînire (nota lui Nicoară).

In pruncie m'am pierdut in oraş; după multe cercări şi alergări, peste câte ceasuri, zic, că m'au găsit. Am căzut şi în apă. Era în curte apă slătă, unde înainte d'acea curgea Crişu până unde l'au abătut stăpânirea într-o parte, şi acolo în curtea noastră rămânând locu albici, era apă adică şi forma un lac. Mai măricel fiind, mergând cu un frate mai năr ce aveam Damaschin, tot la acea baltă — (câte simţiri şi suveniruri restrâng în mintea şi inima mea la scrierea acestora!) să mă lunic pe ghio precum se strângeau din vecinătate, a orile, mai mulţi alţi şi mai mari şi făcându-mă cotrocpe 1), eu atunci aflându-mă singur pe ghiaţă şi jucându-mă pe marginea coltului am lunecat drept supt ghiaţă. Odată 2) un fecior din vecinătate a luat în spate şi așa a'uncă pe ghiaţă cu mine, şi lunecând a căzut pe spate, tot greumântul s'a sprijinit în mine că eram dedesupt. Nespuse chinuri am d'aci vr'o săptămână şi în toată viaţa la şedere lungă scriind au în calească simţit durere, dar nu ştiu din acea pricină ori ba. O soră Petra 3) mai are de mine — (de care de multe ori va fi pomenire în aceste scrieri. Dulcea mea, na de 12 zile, am înţeles din epistola nepotului Moise că a murit astă primăvară din casă văzându-mă almeccat supt ghiaţă alergând cu ai casei, afară de mine care a leşinat, m'au tras de supt ghiaţă. Eu de toate astea nu ştiu nimic, de după auz şi istorisire.

Încă alte păteni sunt datorii a le însemna aici, care după părere au putut ceva încurs în viaţa mea de apoi.

Era puţ la noi în curte, foarte abundos în apă, însă numai la noi, fiindcă şul era crucis-curmezis strecurat de romii râului Crişu Alb. Dar vitele fiind vălote la câmp, pela Sălaşe, la apă de puţ, toţi aduceau neconţenit ziuu şi notea cai la noi la adăpat. Erau şi multe mori pe Criş, aproape de noi, unde Ciaba mulţimea venea pentru măcinat şi adăpat, de toate neamurile. Io, ca primă jucam de multe ori făcând cruce din trestie (nadă) şi cântând „Sfinte Dumnezeule”. Şi veneau, a orile, prunci de Jidovi, au de Unguri cu coi şi implân crucea în poartă. Toldeauna aveam injurări reciproce cu ei. „Eb alla vad era urmarea şi eu — vezi bine — ca acasă, nu rămâneam delori. Uliţa noastră era acasă de Rumâni, da' de puţin încoace venise şi Nemţi şi Unguri vr'o pe case şi una de Sârb. 4) Arareori era, să nu avem noi pruncii ceva între noi, cu Rumânii ne petreceam frăţeşte şi ne jucam.

La casa părintească din toate părţile şi de toate neamurile, de toate religiile şi de toate stările se abăteau streini drumari — că în conştiinţa mea pot zice că casă mai primitoare n'am văzut. Bucuria mea cea mare era când veneau din Transilvania, cu oi un ciuberari din munţi. Aceştia-mi aduceau ramure de brad şi mare bucurie imi făceau, aşa şi portul lor, ce încă nu-mi era cunoscut.

Odată douăzeci de ani de tată de mână în târg şi cumpărându-mi turtele, face de 3—4 ori pe an şi e renunţat) trecură pe acolo Moşi ciuberari în chibuc: zisei în bucurie: „Tată! şi aceştia's Rumâni? de cei ce trăiesc cu mămăliţă? (Eu mai mult de nume cunoaştem mîncarea Rumânilor căci la noi ca lucrurile se făcea câte odată în an, şi atunci toată copilăria mea era în sgomol de bucurie.

— „Aşe-i! fătu-mio!

— „Zo! (zo nu zeu) Şi eu vrea: să fiu Rumân ca ei, da' dece nu-i chemi ei să mănec turtele!...

1) Cotroc — tăcerea în ghiaţă de câţiva lungime au pentru scotere de au că să se joace pruncii; dărăbul tăet rotilat făcând din dânsul răjniţă în tindu-l cu un băţ înţintat au implântat întransa.

2) Idată.

3) Petra măritată Suciu a avut fiu pe Moise Suciu. (Moartă 14 Martie 1870)

4) Popa Sârb.

Tota era foarte iubitoriu și prețuitoriu de știință, fără a fi avut prilejul erodată a și le însuma, (procurare) și peste modru, mai cu seamă de ămăba lăti-rească. Școale rumânești începuse supt Iosif Impăratul. De mic deci fui dus la școală, unde dascălu cu orile mă lăsa de durmeam, fiind foarte mic și având toată privința la casa părintească, ca cea dintâie dintre Rumâni, de'a care toldeanna au răzut mult bine toți dascălii. Pe atunci erau la noi, ca oraș de căpetenie, dascăli Sârbi ce știau bine, rău rumânește, precum și preoții; căci Sârbiu au avut întotdeauna o hioa de a ocupa locurile mai bune și mănoase... Era unul și grecesc pentru 5—6 Greci băcali și picute.ari (cari vând orice picuteliu). Școala însă zidită de Rumâni, lemne de foc etc., numai cât leașa dau Grecii. În biserică la strana mare, rumânește, la cea mică (stanga) se cânta grecește După ce s'au perindat mai mulți dascăli — despre a cărora nume și tâmplări cu mine nu știu nimica minte — a permat Melentie (apoi Dragoș) născut d'n Lipova și crescut, încât știu, cătva timp la Curtea Mitropolitului Putnic; în vremea depulăției mele mi-a spus... Acest Melentie era om cu idei sau cu judecată pătrunzătoare și cu politețe, dar infocat. Fână aci școlarii rumâni, afară de „Doamne Miluește-ne”, celelalte cântări le cântau sârbește au grecește: „Iaac heruvime”, vel — „ije” heruvim'i (Cari pre Heruvim) „Bozraduisin” (Bucură-te) au „Aghios o Theos” - etc. El a introdus întie, cântarea în limba rumânească. Io având glasul mai bun și fiind socotit întie la învățatură, trebuia să dirigu cântu, și așa interesându-l mai mult sta de mine, să le învăț rumânește și așa zicând prin mine a introdus el cântarea rumânească în biserică. Pătîmind totdeauna de frig la picioare (și acum în toată viața) de multe ori plin de lacrimi mă înturnam dela biserică.

P'atunci erau doi popi sârbești: Popa bătrân și Popa Serb — numiți de Rumâni car numele lor era Popovici. Despre acesta mai multe...

Gătînd psallirea — termenul învățaturii, aritmetica de patru spețe, catihism și puțin din Sfânta Scriptură, cam la 9—10 ani, fui dus la școala ungurească, ca învălând ungurește să mă pregătesc la școale lătinești Un frate ce era după mine Damaschin a rămas la școalele rumânești. Atunci încă și mai tare începuse dăr-zu1) între Unguri și mine, însă nu cei din școală, ci d'afară mai ales unii oficiali domnești seu domina i, fiindcă trebuind io a merge mai departe la școală în partea numitului oraș unguresc, era mai des prilejul de a ne întâmpina. Io eram îndrăzneț și pe lângă putere, și sprinten — în lupte copilărești, în fugă, în jocuri, în sărituri nu mă întreceau, în asvârlit nici atât, ce până în ziua de azi mi-a rămas — și așa nu scăpau nescărmânași, cât părinții lor se plângeau des către tata.

Într'acea, decât mi se tot vorbea, se apropie timpul d'u mă duce la Orade (W: poște) la școalele lătinești. (Cunoscut este că acolo-i una dintre Academile Unguriei). Mama, de o natură foarte duioasă și de o simțire foarte delicată, tare era îngrijată pentru depărtarea mea, atât că mă iubea mult cât și de frică pentru cele ce se pot întâmpla unui prunc în străine, însă nu-și arăta nelinătatea, ci din contra mai cu din adins mă îmbărbăta, povățuindu-mă sara prin multe pilde. Era așezat, ca în Duminea după Paști să mă ducă la Orade. În săptămâna Floriilor începui mama a se tânji (indisposition). Marți seara mă luă la șereastră, începui ară a-mi vorbi de duocere mia, de școală, învățatură și purtare. Povața ce adănc se infipt în inima mea, așa ca și când o ași auzi astăzi. „Să nu mă intristez, să nu regret ocașă, că voi avea toate trebuincioase e, numai să nu am grije de alta decât le învățatură, că io nici nu oi gândi, când m'oi pomeni cu dânsa la mine, dar eu n's'a mustra, 2) ci va veghe în secret cum va fi purtarea mia. De va fi ne-uvincioasă, atunci fără s'o văz s'a înturna 'napoi, iar de va fi acea bine pi-

1) Dușmănia.

2) Arăta (N. E.)

cută, atunci toată dragostea mi-a arăta". (Tot am auzit după aceea că mult se în-
trista pentru depărtarea mea, da o pilea năntea mia). În Sâmbăta Floriilor mur-
tu cu lacrimi fierbinți plângeam în unghu, uitându-mă la dansa, până după ace-
mă și apucat mullă cu gere de sânge. (Fie iertate aceste puține int'mii cea ce
acum cu dor de simt în vrăsta de 62 ani). Apropîndu-i-se sfârșitul, am auzit m-
târziu, că cu limbă de moarte, a rugat pe tata să nu mă ducă încă, îndată, după
moartea sa la Orade, că oi peri de intristăciune). Aplecată la tristețe și măhniciu
pendru o pătună (suferință) de câțiva ani, era în alte ce: mai voios și desfătos ca
racter. Curățenta ei și cu noi și întru toate ale sale se făcuse proverb. Și 30
ani după moartea ei, auzeam pomenind despre acea față bălană, pelița albă ce
se vedeau vine-e vinefînd pe dansa. Era mama d'un caracter blând și dulce, d'
d'o simțire adâncă și nespūsă (tăcută). 1) Cu o ochiată, un semn au un cuvînt
știa să ne pună în respectul cel mai mare, cât fără a ne pedepsi, nu ne opune-
au îndărătniceam la cel mai mic glas al ei, însuși de eram departe au pe un

Kămăsesem trei frați și o soră mai mare. Cel după mine Damaschin al In-
lea David -- sora o pururea neuitată pentru bunătatea ei a murit. — Io preri
frățătura ungurească. Frațele meu Damaschin rămase acasă la școala rumănească.
Intr'o zi ac vară numitul Melentie duse pruncii la scaldare în grădina Curtii de
nești, unde pe Cris era o morișcă. Un sârman de vr'o 18 ani, cam brodiu sau
tâng, vine des din satul mai d'aproape și se hrănea la noi. Acela s'a luat cu ș-
larii la scaldare. Dascălul măsurând apa puse semne pe unde pruncii să nu me-
gă mai departe. Dar brodiul văzând pe frate-mio, de bucurie l'a apucat de m-
începând a sări în apă, și mergând înapoi a căzut în aracul săpat anume, a su-
cît și pe frate-mio, și amândoi s'au înecat. Alt amar pentru toți și mai ales te-
nostru. La întrebarea Varmegii, tata a spus că nicidecum să nu fie tras în ju-
cată și pedepsit dascălul, ca unu' ce zice tata e nevinovat și de ar fi greșit. În
Octombrie după multe necazuri, la Vlăcuți, ginerelz lui Caragea, în fîntîrimul
mai bine grădina bisericii, Me entie însemna aceste următoarele... 2)

În iarna viitoare pela Medienarie mă duseră la Orade și mă lăsară la B.
Iosif (frăție de departe) Magistru al orașului au Senator, ce ține în arindă us-
tărie mare dela Arborele Verde („Zöld fa"). Era târziu, clasele se începuseră
mult. Mă puseră cam cu anevoe în a 3-lea normală. Ungureste nu știam, deci m-
că nu pricepeam, învățam încă. Un profesor bun și de omenie, slav Dobronca, m-
iubă mult, pentru blîndețe (și câteva daruri, doară); imi deteră de mînuducător
cași corepător din conșcolari, adevă Rumân, pe Aaron; dă' numai pe clase
să-mu tîlmăcească zisele profesorului. Acasă avui instructor pe un Sârb din Ar-
Petrovici din Academie (care apoi s'a făcut profesor și era foarte contrariu tre-
rumănești, când pentru Episcopie...). La examenul întie semestral, io n'am
pus la cercare. După Paști i-am ajuns pe ceiași și i-am întrecut în latinie
memoriața ungurească merse mai încet. Profesorul mă puse mai mult veghe
în clasă, cu volnicie d'a pune în genunchi pe cei ce vor face totuș) și necu-
înainte de venirea lui. Adevărat că și eram blând și sârguitoriu. În clasifică
al 6-12, eminent cu laudă.

Bolto Iosif avea un fiu foarte destoeamat și dedat la toate nenărăniile. Nu
văta nimica și fiind în rethorică, au de respect au de bîndețele mele nu spu-
tălane-său de ce mă purta a orile, rău; cel ce tare l' a tiraniza de multe ori pe
purtare necuviincioasă iar pe mine foarte mult mă iubea. Instructorul înainte

1) Susceptibilitate. Intr'asta-i aseamăn doară foarte mult.

2) Lipsesc din text.

3) Sgomot.

căruta ru culeza a mă supăra, fiind în Academie cu vr'o două săptămâni înainte, făcând examene, se dusesse. Era deci fiul, George, mai neînfrânat a mă sminti și opinii fără sfială în învățăturile, pismuind că toți se audeau și muștrau cu mine, căci el în viața lui nu prindea carte în mână, de maică-sa și babă-sa nici o frică nu avea, ba încă le batjocorea. Io supărat, cum s'a citit în public clasificatia, nămerind unii Julani cunoscuți, care venise la piașu' săptămânal, m'am pus în cocie1) cu ei și am pornit acasă, fără să iau ceva cu mine, au să dau știre familiei Bullă, unde eram în lăcaș...

Fiină pela miază cale, aproape de Salonta, ne întâlnirăm cu iata, care vinea după mine, având cu sine și pe vitrica 2) mea cu care nu demu' se căsătorise (cea ce io nu știam) și pe frate-mio Vidu, rămas orfan de mamă și care nespus îl tubeam. Tata fu ienit 3) puțin văzându-mă fără veste, însă și voios — încăi așa se arăta — Intrebă, că, dat'am de știre acasă? Nu zise nimică, că altfel era să mă întorc, numai mulțumi oamenilor pretinește, înțelegând stările, zise că bine era să fi dat de știre și purceserăm înapoi la Orade. Avea un caracter în multe timpuri atât de așezat, de molcom și domolil, și nu se cunoștea simțirea care trebuu să se fi născut într'insul, cât și acu-mi vine mirarea. Cu o judecată adâncă pătrundea lucrurile și le cumpănea; cu o bunătate nespusă, neschimbată erta slăbiciunile sau alunecările omenești și le trecea cu vederea. Ce mult dacă după aceu cu vr'un prilej, cu toată delicatețea, prin șfeliere înțeleaptă spre îndreptăciune le atingea între patru ochi, ca să nu gândească că le-a luat aminte. Mie nu-mi zisese altă, decât cu blândețe: — „Ce va zice amu, unchi-tău Iosif?...”

Și în odevăr, sosind iară la el acasă, toți erau consternați socotindu-mă perdul, au inecat, că 24 de ceasuri erau trecute decând lipseam. Indată se născu bucurie în toată casa, tata mai ales cu voe bună, delurnând îndută tot, și nici vorbă nu mai fu.

Vitrica era Serbo-rumână, au Rumâno-serbă din Batanie, aproape de Arad. Însă mai mult se ținea de Serbie. Era frățic de aproape cu Kenghelaz (care după acea mi se zise prin frate-său directoru a fi viță de Rumân), renumitul Arhimandrit și cea cu Malenița, profesor bogat de multe sale în Bănat. Tâmpla de a se amiresa (mire) 4) cu o Sărbă, a fost părerea unui bogat rumâno-serb Manole sau Manoila din Bătanie, mai mult negru decât alb; cunoștința cu acela pare că a avut multă incurgere în viața de apoi la tată-mio, cel ce cu cât Rumân în tot sensu, trăgea însă către Sărbi, împânjinat nu știu cu ce modru, măcar că măicuța (baba au bunica) cu tot dinadinsul îl depărta de Sărbi, pe care nu-i suferea. 5)

Dar nici nu mă miră că erarhiu sârbească, tot preoși sărbi trimetea la Julia, precum s'a mai zis. Așa, p'atunci unul pare și ca viță de țigan, cu vr'o opt prunci, care nici rumânește nu știa bine pronumit de locuitori: „Popa bătrân”, șerpe împelțit și prefăcut; altul pronumit „Popa sârb”, un spulberat și nebun întreg. Acesta fi: vecin cu noi, dar nu era cu puțință, pe lângă toată răbdarea și blândeșile casei părințești, a custa 6) în pace cu el și familia lui. (Asemenea și de cealaltă

1) Trăsură.

2) Mama vitregă era, Ileana Dodyty dela care au rămas încă 3 copii Pavel, Dumitru și Anuța.

3) Mișcat.

4) Insura.

5) Măicuța a murit de 72-74 ani, în 1801 au 2 și nu știa rugăciunile, numai sârbește!!! Fără să știe o vorbă sârbească, precum nime în tot orașul, ba nici în tot prejurul până la Arad. Bucuria ei când ne auzea în învățând întie rumânești, și se ruga să le repetim din Ceaslov au din psaltire.

6) A trăi. Latinește: consto, — are. Obișnuit și în Bihor. (Dr. Gh. C.)

lature cu casa Neamfului). Cu mult înainte de a merge la Orade auzisem vorbind
 ăcspre dănsul: „Cal verde și sârb cuminte!...” Destul că, locuitorii ne mai putân-
 du-i suferi, l-au scos. Da' ce folos! Iară trimise Episcopul sârb de la Nădlac Ze-
 venlovici, om cu cumpăt muerea lui Rumână., dar crescută între Sârbi. — Sis-
 temul sârbilor era deci socotit: prin sârbi, a deda rumâni mai intie, apoi a-
 miera 1) și împânjina, 2) a-i seduce la insurăciuni cu sârbe. Afară de acea Morar,
 neguțători înfocați slavi, că altă limbă nu știu, cercau des casa părintească pe-
 tru neguțătorie cu oi. Tata ea și capul între locuitori, mai în toate pricinile me-
 gea la Episcop și la Consistoriu. Episcopul sălășluia la noi venind la Jula. Co-
 jarul (Ungebung, anturajul) episcopului era tot din Sârbi. Ba, de se afla în
 Rumânaș, ce știa câteva graiuri sârbește, nu se mai spunea Rumân, și numele și
 denaturaliza cu -vici. Fierște lucru era de a trage pe tata cu bine placuri, ca pe o
 mai de frunte între Rumâni, în partea sârbească.

Vitrica mea erase văduvă foarte săracă și n'aruse nici un prunc, doară tânăr
 și sdravănă. Tata se bucura nădăjduind că niți d'aici n'a mai face prunci. Aduse
 cu sine o soră de vreo 11 ani și un nepot de frate.

Să mă întorc iară de unde m'am abătut.

Fînd io în vacanță acasă, într'o soră fînd mulți și multe, cuprinși cu descă-
 carea carelor de bucate, io, ca prunc, mă pusei a ajuta jucându-mă în vârfal ca-
 rului. Vine vitreca aco o și începe a zice ceva sârbește surorii sale. Io încă n'
 scăpui de zisei „Iaca și sârbește: mai văzut-ai cal verde și sârb cuminte??...”

CORNELIA BODEA

CÂNTECUL DESTINULUI

*Din cerul de plumb
 Cu zare de=aramă,
 Uln negru porumb
 Sub aripi ne chiamă.*

*Ne 'nșiră pe față
 Lumina 'n mărgele;
 Ne dăruie 'n viață
 O fîntă spre stele.*

*Când viața mai tare
 În inimi străluce,
 La fieștecare
 Ne dăruie= o cruce.*

*Și iară ne chiamă
 Ciudaful porumb,
 Din zarea de=aramă
 Spre cerul de plumb...*

GH. MOȚIU

1) A-i îndulci.

2) A-i fascina.

MARȘUL LICEULUI „M. NICOARĂ”

de A. C. POPOVICI RACOVIȚĂ

Tempo de Marș

S.
A.

1. Ici la gra - ni-ța de Vest,
2. Noi ur- ma - șii lui de acum,

T.

B.

cândva un vestit Ni coa - ră a să-dit
în-tru vecinica i slă - vi - re, li-beri, în- pă-

duh romă nesc in frumosul colț de ța - ră Ca un
mânt stră - bun. pilduiți de'n suf-le-ți - re, vom por

straș - nic legio nar fă ră preget a lup - tat
ni pe alui po teci lu mi nați da un far tru - faș

cu duș - ma - nul mi - le nar
ce va răs - pân - di în veci

a lup - tat
far tru - faș

ce morții ne-a desti nat. Pen-tru nea-mul
 raze pe-ste-a lui ur mași. Fa-rul fal-nic

său iu-bit in pri begi e a mu rit
 ca un brad e e li ce ul din A-rad.

iu-bit a mu-rit D. C.
 un brad din A-rad.

Poposesc chervane...

... Și'n seara asta cu mirodenii de liliac și alean, chervane neobosite și grele de gânduri să abătut din șleahul lor și fac popas la poarta mea

Din vreascul anilor trăiți, drumarii prind anine focurile popasului. De mult, de mult, în fa care seară, sub aceleași amurguri de plumb, să pânii chervanelor — zodieri ai visului — hrăne fără istov, focurile lumii cu sufletul lor — vic lor...

Mă uit la acești fauri ai inchipuirii, frămțați oblicirei unui rost... întotdeauna aproape, mă odată aevea... și mi se pare că înțeleg toată dărnicia trudei lor...

Târziu în noapte, după al treilea cântat al pădărei, focurile scad, chervanele pornesc...

Și deodată, fără să vreau, fără să știu, sufletu mi se înlanțuie convoiului și pleacă cu el...

În seara care va veri, focul popasului va prinde și gândurile mele... aninându-l...

Și altul, altu', mereu altu' va urma calea noastră turne'or chervane...

ȘTEFAN POPOV

Scrisoare

de MIHAI PAUN CEL MIC

Slova ta, țesută'n gânduri, ca un splendid iconar,
 Stă cuminte în altar,
 Ingropând în ea belșugul unor ani de primăvară!
 Anii ăstia ne lăsară
 Un izvod de vagi istorii n'ncrustate'n nicio carte
 (De ei, azi, suntem deparie)
 Și rămași pe spada zilei, ce-a desprins timpul în două
 Am trecut în luna nouă!...
 Stăm pe-o margină de filă — cuvânt greu, ce-ar vrea să fie
 Și păcat și liturghie —
 Și cu rădăcina smulsă, așteptăm Cerul s'o crească,
 Tulpina să-i odihnească
 Culcuș reavăn, fără visuri, cuib de minți străfulgerate,
 Cum vor fi la urmă, toate!...
 Iconarul tău de gânduri, mi-a aprins imagini stinse
 Și cu pânzele întinse,
 Am văslit o noapte 'ntreagă peste liniștea pustie,
 (Ca ecou 'ntr'o stihie!)
 Și însângerându-mi vrerea, de-a gândi ca altă dată,
 Inima 'ncepu să-mi bată
 — Clopot mut, în pânza nopții; glas de flaut, prins de vis;
 Stol, pe margini de ahis!...
 Ne-am văzut pe fărături albe; file galbene de carte;
 Cioburi de amfore sparte;
 Umbre deșirate'n noaptea timpului fără măsură;
 Zâmbete dintr'o pictură!
 Peste 'ntinsu 'ncins de zare, trona ritmul altor vremi!...
 (În trecut poți, doar, să chemi
 Și imaginea strigată, pe sub ochi=și o să vie,
 Ca în gând o melodie!)
 Slova ta, țesută'n gânduri, ca un iconar aprins
 A venit și m'a cuprins...
 A venit, ca adierea unui vechiu parsum uitat
 Și neliniștii m'a dat!
 Stăm pe-o margină de filă — cuvânt ce s'ar vrea în două:
 Cântec vechiu, în lume nouă!

AL. NEGRĂ

CĂLĂTORUL

Cu Ion Oneț nu mai m'am întâlnit — cred — din vara anului 1915. Era prin Iulie mi-se pare. Mergeam spre Techirghiol și în gară, — nu mai știu care, dar era la încrucișare de linii — l'am auzit. Ședea rezemat de un stâlp al peronului și privea. Privea a lume a gârilor, forfotind, veșnic grăbită de par'că ar fi uitat un chet acasă sau erau pe cale să le plece trenul. I-am văzut ochii frigurați cuprinzând întreagă forfotire, oprindu-se când asupra unui călător derutat, neștiind dela cine să ceară deslușirile trebuiau, când asupra unei călătoare cu inima la gură, grăbită să găsească un loc liber. Am crezut că urmărește ca orice tânăr vădită și se amuză de îndărătnicirea ei de a nu-i cere ajutorul.

— Mă, Oneț, mă, tot de fete te ții și acum?

— A! tu ești Răchitene? Ce faci pe aici? — îmi puse desigur întrebarea din obișnuință, pentru că fără să mai aștepte răspunsul meu, continuă.

— Mă, să știi ce plăcere diabolică e să stai să privești furibund rimea asta de lume dintr'o gară. Nici un om nu mai e el însuși atunci când se pregătește de plecare. Toată educația primită — observat ce grobian e călătorul — toate stăpânirea de sine obținută cu scrâștiri de dinți și cu experiențe triste, tot omul așa cum îl cunoaștem noi, se dă deoparte spre a face loc, omului instinctiv. Ș'ai mai observat ceva? Numai plecările dau adevărata scară valurilor umane. Uite-te la el cum pleacă și ai să știi ce fel de om e și care e adevărata, — auzi, mă — adevărata fire a omului. Să vezi și tu. Mă, e un spectacol grandios-superb.

— Da, dar asta o să te facă să pierzi trenul. Răse sgomotos cum îi era firea. Ei! par'că numai odată mi s'a întâmplat așa. Dar face! Cel mai strașnic film al vieții, în gară ar trebui să regizeze.

Mă uitai la el, puțin mirat. Nu-l știusem inclinat contemplerii și filozofării. Oneț a fost totdeauna un băiat bun, era bun prieten, învăța bine, dar nu se ridica niciodată deasupra mediocrității cultivate cu premii și laude de școli. Țineam toți la el pentru că era un camarad și eram singuri că o să ajungă și el un băiat oarecare la vreun liceu. Pasiunea asta nu i-o cunoscusem și contrazicea oarecum părerea ce mi-o făcusem despre el. Oamenii cari ne obligă să ne schimbăm părerile ce le avem despre ei, sunt deloc comozi, pentru că ar trebui să conchidem că noi nu am putut să-i cunoaștem adevărata fire, ori nimeni nu consimte să-și recunoască slăbiciunile de observație și de acțiune de câteodată sim repede între „țicniți”. Ceia ce am făcut și eu. Am trebuit să mă despărțesc repede de el, deoarece îmi pleca trenul. În restul drumului m'am tot gândit la el și nu m'am putut dumiri ce l'a pă-

schimba. Căci nici un moment nu ași fi consimțit să cred că eu nu l'ași fi cunoscut bine, și ași fi greșit cu aprecierea mea.

Cred că începusem să uit cu totul pe prietenul și colegul meu de drum Ion Onet, pentrucă de atunci nu l'am mai întâlnit nici odată și nici nu mai auzisem nimic despre el. Când întâmplător întâlneam vreun vechiu coleg de școală și începeam să depănăm și-rul amintirilor, despre toți mai aveam câte o știre, despre el nimic. Bănuirăm că a murit în războiu, sau a dispărut undeva în lume. Eu, care mai păstram amintirea ultimei întâlniri din gara din Moldova, inclinam spre ultima soluție. L-o fi cuprins și pe el tentația călătoriilor și efervescenta plecărilor și cine știe pe unde își poartă focul.

De aceia am fost foarte surprins, când am primit la redacție plicul cel galben cu scrisoarea lui voluminoasă. Își începuse scrisoarea cu o timiditate care mă surprinse (iar trebuie să-mi schimb părerea despre el). Dela cel care cu atâta perspicacitate își exercita spiritul de observație prin gări și care căuta să pună pe toată lumea sub lentila ochilor săi mici și pătrunzători, mă așteptam să mi se prezinte ca un învingător. Dar acel început, care ținea să-mi reamintească anii petrecuți în școală, camaraderia care ne-a legat, chiar multe serviciile pe care mi le-a făcut, mă făcu imediat să mă gândesc la un Onet dezaxat, undeva, de lupta vieții și care îmi cere probabil un ajutor bănesc. Instinctiv, pe când continuam cititul scrisorii, mă gândii că acum când trebuie să cumpăr cărțile școlare pentru Nicușor și să-i fac neapărat paltonul promis Natașei, ce i-ași putea trimite lui Onet? Și nici nu puteam să „ciu-pesc” ceva pentru el din anumite fonduri administrative.

Cred că citisem vreo două pagini din scrisoarea lui fără să rețin nimic, când mintea îmi fu izbită de câteva cuvinte, cari mă readuseră la realitatea scrisorii.

„Deaceea m'am gândit să-ți trimit ție amintirile culesse din călătoriile mele și să te rog să le publici în revista ta. Poate n'am darul lui Pierre Loti sau al lui Claude Faureré, de a evoca orientul și nici fantezia lui Conrad, sau a lui W. Somerset Maughan de-a înpleti cele văzute cu aventuri captivante, dar cele scrise de mine au darul sincerității și ale trăirii personale”.

Ei! vasăzică tot nu mă înșelasem; Onet a cutreerat mări și țări, ca un „globe trotter” sau ca simplu aventurier, — nă mă interesează, — dar și-a urmărit drumul, pe care eu i-l prevăzusem încă dela înălnirea din gara acea mică din Moldova — și acum curăntit sau obosit s'a întors acasă să-și scrie amintirile. Și cum toate afecțiile și preocupările omenești nu sunt lipsite de tovărășia intereselor personale, mă bucuram și de faptul că nu mai trebuia să pun mâna în buzunar, ca să-l ajut.

Citiți restul scrisorii cu interes și cu nespūsă curiozitate. Îmi descria o călătorie în insula Ceylon. Îmi evoca în cuvinte calde acel parfum exotic și unic, pe care-l exala fauna miliardară a acestei ciudate insule și știuse cu îndemânare să îmbine și o mică idiliă de dragoste între el și o americană, turistă prin definiție și vocație. Îmi plăcură amintirile lui, le rânduii să fie scrise la mașină și le dădui la tipar. Îi scrisei și o scrisoare entuziastă, prin care îi mul-

țumiam că se gândise la mine și-l asigurai că tot ce-mi va trimite îi voi publica. Mă scuzați că nu-i pot plăti articolele pe cât merita, dar mă făcui forte și-i trimisei la prima ocazie 1800 de lei. Deși nu era chiar ceia ce așteptam dela el, întrevedeam totuși multiple posibilități de realizare și mă credeam în influența scrisului tipărit. Nu e mai bună școală pentru un scriitor, decât propriile sale cărți și lucrări tipărite. Orice alt sfat venit dela altcineva sau dela vreun critic e deja o influență străină, care alterează originalitatea și personalitatea scriitorului. Un lucru mă contrazicea însă: Iscălise a mintirile cu un pseudonim. De ce să nu-și facă cunoscut un nume destul de frumos — Ion Oneț — nume așa de românesc — și să-l schimbe pentru cel cu sonorități streine — și cu parfum de cronică — Vladimir Sihastru. În definitiv acest lucru îl privea pe el și așa fi trecut poate — cum am făcut de atâtea ori cu alți debutanți — buțanța timizi și l-ași fi iscălit cu numele lui, dacă nu mi-ar fi atras atenția de nenumărate ori în scrisoare, că ține neapărat să nu apară cu numele lui adevărat, că ar fi o adevărată catastrofă — de sigur exagere — pentru el, pomenirea numelui lui printre atâtea alte nume cunoscute (timiditate excesivă) și că va fi constrâns altfel să-și rupă toate manuscrisele și să nu le mai publice. Poate altădată nu m'ar fi speriat o astfel de amenințare, căci cunosc din experiență orgoliul nemăsurat al scriitorului debutant care simulează la început modestia și timiditatea, — pentru că asta bine oamenilor mari — și cari apoi nu știu cum să-ți mulțumească pentru ocazia ce le-ai dat-o de a spune tuturor: Dragă, Crăciun, sau Camil Petrescu, sau Samarineanu (după împrejurări și după revistă) a ținut morțiș să mă publice cu numele meu adevărat, altmintrelea știi tu ce frumos pseudonim mi-am ales. Și prindeau rar și înălțându-și capul: Lotar Megieșul, Mamont Roznai, Sofont Vălvătaie, etc.

În scrisoarea lui Oneț am simțit o îndărătnică voință de a ascunde personalitatea. O teamă pentru o primejdie immanentă și completă, distrugătoare în cazul apariției numelui lui adevărat. Să fi făcut ceva în călătoriile lui și să-și fi pătat într'atât numele încât nu mai putea apărea alături de atâtea nume cinstite? Ori am intenția să desvăluie anumite fapte, pe cari le-a descoperit în peregrinările lui și cari ar fi făcut prea mare sgomot, ca să-i periclitice situația ce și-o fi făcut-o în orașelul unde s'a retras acum. Cine știe?

Bănuiam o cauză peremptorie și puțin mister, de sigur așa că lăsa pseudonimul neștirbit. Și azi cine nu cunoaște pe Vladimir Sihastru — poate e ceva simbolic? — minunatul colorist al vorbii scrise, al și mai minunatelor povestiri din călătoriile din jurul lumii. Foarte mulți cititori îmi mărturiseau nerăbdarea cu care așteptau vreo nouă povestire din orientul acela misterios și vesel și atrăgător, cu toate nenumăratele povestiri și romane publicate până acum. Chiar Blejenu — cunoscutul conducător al editurii „Cartea pentru cititor” — își manifestase dorința de a-i publica într'un volum minunatele-i povestiri. Am vrut să-i scriu, dar îmi adăseci aminte, că peste o săptămână trebuie să plec la Iași, la numele lui Gică, și de acolo puteam face un mic înconjur până la Te-

Neamț să-i fac o surpriză lui Oneț. Și așa nu-l văzusem de mult și pentru Fiatul meu acest înconjur nu însemna nimic. Mă gândeam numai la bucuria revederii și mai ales la bomba, care i-o pregăteam. Il și vedeam — e interesant cum figura lui de acum 20 de ani, mi se contura așa de clar în minte — dar mi-l închipuiam ars de soarele orientului și a țărilor calde, cu fața brăzdată de cute largi, cu părul puțin cărunțit pela tâmple, cu cicatricea aia de pe frunte, pe care o avea dela o căzătură depe inele în clasa VI. Numai mușchiu. Privirea ageră. Mă vedeam oprit la o casă modestă cu cerdac și cu flori de călțunași, cum erau pe vremuri în orășelele din Moldova. Oneț apare în cadrul ușei drept, bronzat, cu privirea încruntată. Ne-am fi privit o clipă și apoi am fi zburat unul în brațele altuia. Oneț! Răchiteanu! Scena acestei revederi îmi unezi ochii și începui să zâmbesc. Dar dacă nu-l găseam acasă. Eram sigur că l-ași fi recunoscut pe stradă. După ținuta-i dreaptă, os și mușchi, poate că purta și cască colonială. Imi adusei aminte atunci de boerul Ghica — Ghica și mai acum? — pe care în anii copilăriei mele îl vedeam în fiecare vară plimbându-se grav în haină albă și în cap cu cască colonială, pe care atunci am văzut-o și eu prima dată. Se spunea că a fost prin Africa și că ar fi vânat lei. Imaginația noastră, a copiilor, îl făcuse eroul diferitelor aventuri vânătoarești și pentru noi vânașe lei, tigri și chiar elefanți. Toți copiii citeam cu înfrigurare toate povestirile de Jules Verne și aventurile lui Vinetu și povestile cu Pieilile Roșii. Imaginea lui Ghica se suprapunea peste chipul lui Oneț și-mi acredita înflăcăratele dorinți ale copilăriei mele, pentru aventură.

Trebuie să spun că îmi bătea inima grozav, de cum intrai cu mașina pe ulițele prăfoase ale târgușorului de munte. Mă așteptam să-i văd silueta, așa cum i-o alcătuisem în imaginația mea, răsărind de după vreun colț de stradă, sau ieșind din vreo cafenea sau bodogă. Dar nu-l descoperii nicăieri. Să se fi bughezit oare? Poate-i asta, lung și cu hainele călcate la dungă și cu privirea indiferentă? Nu puteam admite. Oneț trebuie să fie altfel. Cercetările lui trebuie să-l fi singularizat. Imensitatea lucrurilor și diversitatea faptelor pe cari le săvârșise, trebuiau să-l ridice în ochii lumii și mai ales în acei ai concetățenilor săi, amatori de senzational și de filme cu cow-boy. Toți trebuiau să-l oprească la vreun pahar de bere sau vin, numai ca să audă povestirile-i minunate.

Oprii automobilul și întrebai, — ca să verific presupunerile mele — pe cel dintâiu om întâlnit. Si ăsta și al doilea și al treilea om pe care-l întrebai, se mulțumiră să dea din umeri și să se mire. Oneț?... li dădui dracului în gând și nu știam ce să mai cred. Poate că îi repugnă vulgul și s'a retras disprețuitor într'o căsuță, descurajat? Desamăgire? Blazare? Ori însingurarea omului superior? Dorință avidă de liniște, de pace, după atâta sgomot, după atârea peripeții? Găsiu ușor strada Salcânilor (stradă predestinată pentru pace) și la capătul ei și al târgușorului, o căsuță umilă (dar cu cerdac și hună dimineata). Nu vă pot descrie ce desamăgire am simțit și cu ce emoție am intrat pe porțița, care a deslăntuit sunetul unui clopoțel dogit și hârăitul neprietenos al unui câine. O impresie de gospodărie neglijată. Ce-ar fi să-mi iasă o mulătră înainte?, îmi fu

primul gând. Imi eşiră însă doi copii: o fetiță și un băiat, nespa-
lați, dar cu ochii vii și cu degetele în gură. Copiii lui? După ei,
femeie slăbuță cu un tulpănegru în cap. Se uitara toți trei ma-
rați la mine. De sigur că nu erau deprinși cu musafiri.

— Ion îi în grădină, mă lamuri îndată femeia. Femeia lui? Co-
neluț mamă, du-l pe domnul la bădița Ionică.

— Da, mamaie...

Mamaie, bădiță... de când nu mai auzisem aceste atât de dulee,
ge, dar atât de specifice cuvinte moldovenesti. Mergeam îndărăt
lui Cornel, înduișat și torcând amintiri. Calcăm fără să mă uit
plin de amintiri frumoase, dar dureroase, ca o toamnă cu frunze
arămii și cu soare.

— Moș Ioane, te caută un domn.

Am rămas înlemnit. Niciodată acest cuvânt nu mi s'a păr-
mai plin de sens și de real. Am înțepenit locului, doar ochii mi-
măriseră și priveam. Priveam, fără să pricep nimic. Inchipuiți-
sub un nuc cu umbra deasă, un cărucior cu roate, în care zăcea
fără picioare, prietenul meu, Oneț. Intr'o cămașe descheiată pe
pieptu-i părșos, cu niște pantaloni tăiați puțin mai jos de coaps-
și cusuți, stătea și mă privea cu niște ochi în care groaza de cea
ireparabil, îl golea de suflet și-l umplea de bătăile unei inimii
stătea să se spargă. O sudoare rece îi curgea pe frunte. Un scâ-
cet îi plângea pe buze.

Mă repezii la el, dintr'un imbold irezistibil, imediat ce-am în-
țeles realitatea... — Oneț!... dragă Oneț! Măi Ioane... îi cuprinsesi
pul cu brațele mele și-l sărutai... Destinderea ce urmă primelor
efuzii de prietenie și înțelegere, irupse într'un plâns liniștitor.

— Iartă-mă, ai să mă ierti, măi Răchitene...

Deabea îl putui liniști complect. Căutai un loc să mă asez. O
să fiu la aceeași înălțime cu el și să-l pot privi mai de aproape și
fiu mai aproape de el, alături o masă mare de brad, plină cu căr-
cu hărți de călătorie, cu geografii... Un mic glob. Imi făcui puțin
loc, fără să-i dau a înțelege că i-am pătruns și cunoscut tot misterul.

Și apoi urmă mărturisirea. Un accident, stupid și crud ca orice
accident, îl făcuse să cadă între roțile unui camion pe străzile las-
lui, în timpul războiului. Ii zdrobiseră picioarele și au trebuit sa-
taie de teama cangrenei.

Toate dorurile lui de zări necunoscute, de călătorii spre a
orizonturi, îi fuseseră distruse acolo sub roțile camionului. Mă
desnădejde. Și-a dorit moartea. Ce rost mai avea? Nici măcar in-
lid de războiu. O cădere la fund. La ieșirea din spital s'a aciuat
la sora sa. Și ea văduvă de războiu cu doi copii. Și-a vândut ca-
deia Botoșani, și... și apoi ce era să fac?... Să ies în stradă și să
cerșesc... mai bine glonțui și adio!... și așa sunt jumătate, undeva
într'o gropă... Într'o zi dadui peste un atlas, par'că descoperisem
un nou pământ... Urmaream cu degetele rutele vapoarelor... căutai
insulele mici din America centrală sau din Oceania... oare mă
merge cineva pe acolo?... nu mai sunt oare și alte insule neștiute
începui să visez treaz. Imi cumpărai hărți, descrieri de călătorie
geografii... vezi. Cu ajutorul lor călătoresc... da, tu nu știi ce a-
vărat e cuvântul ăsta... poate văd mai bine decât un turist ame-

can, cu picioare, binoclu și Baedeker... Le văd, tot ce ți-am scris acolo în povestirile mele. Le-am trăit-mă crezi tu?...

Il crezui și îl mai cred și acum. În subconștientul lui, acei dor nen-ăsurat de călătorii, care forma structura sufletului lui, învia toate imaginile pe cari ochii lui le vedeau sau le citiau în cărțile și atlasurile frumos colorate. Toate povestirile, toate descrierile ce le citea cu înfrigurare, erau ca niște umbre chinezești, cărora imaginația lui le dădea viață și culoare. Orașe se clădiau pe nisipuri calde sau pe maluri stancoase, oameni încăreau vapoare sau se mișcau repede pe coiace iuți. Cămile stăbăteau deșerturi și tigrii răgeau din junglă. Toate le trăia... le vedea... real, de parcă ar mai fi trăit o viață, tot pe acolo, o viață tot de călătorii, de aventuri... Ei cine știe?! Cine trăește mai bine, cel ce vede cu ochii imaginației, sau cu cei ai corpului?

Am stat aproape toată ziua la el — torcând firul amintirilor comune și mai ales căutând să ogoesc o rană, pe care eu o făcusem și a cărei consecințe le bănuiam și mă întricoșau. Căutai să aduc pe departe vorba despre continuarea publicicării „voiajurilor imaginare” în coloanele revistei mele.

-- La ce bun? Acuma nu mai au nici un farmec, când știu că tu cunoști misterul, care învaluiе aceste călătorii a gândurilor mele. Atâta timp cât numai eu le cunoșteam, totul era învaluit într-o poezie, ai cărei vâl diafan și atât de migălos brodat, eu îl țeseam. Acum fără voia ta, iai sfâșat țesetura-i de păianjen, și un vâl cârpit, tot cârpit rămâne. Simt că nu voi mai putea să leg firile întreprupte... Și era așa de frumos...

Am căutat să-i arat că nu are de ce să se teamă. Secretul va fi bine păzit și că aceste călătorii imaginare au poate mai multă autenticitate decât cele veridice, deoarece dintre călătorii cari le-au văzut, puțini au simțul discernământului de a vedea ce trebuie de văzut și a le descrie așa ca să ne comunice și nouă impresia ce-au avut-o. Pe când așa, imaginația aruncă asupra ficărui lucru și asupraoricărui fapt o lumină atât de puternică încât le conturează, le crează o viață aparte, dar plină de mișcare, întocmai cum pictura dă prin intenzitatea culorilor de pe paletă, o viață nouă mult mai puternică și mai vie decât aceia pe care o are subiectul în natură, pentrucă îi împrumută și viața sufletului nostru, îi da culorile pe cari noi le vrem și semnificația, pe care noi i-o dorim. Creiem o natură a noastră; în care conlucrăm cu Dumnezeu și asta dă un sens mai înalt forțelor noastre omenesti și o mândrie, fără de care orice creator e un pigmeu.

Credeam că l-am convins. N'a spus nici da, nici nu. Aproape cu deaslia i-am smuls manuscrisele, pe cari le avea pregătite. Dorea să le mai revizuiască, nu-i plăcea stilizarea în călătoria din Java, și avea de adăugat câteva noi amănunte, culesese dintr-o geografie germană, pe care de curând „puse mâna”, minunatei povestiri „o lună printre canibali”... Dar îmi era teamă să nu le ardă. O voce launtrică îmi șoptea, să nu-i dau ascultare și să i le iau.

Când am plecat ne-am îmbrățișat și i-am promis că voi mai veni să-l văd... „Dacă nu voi fi plecat cu adevărat în călătorie... în

călătoria cea fără de reîntoarcere. Il amenințai cu degetul și adăgai blajin ca pentru un copil: nu vorbi prostii!

Cazul lui îmi dădu mult de gândit. O asemuire cu prostul lui Fulga, cu acel provincial bun și sentimental mă tenta, dar o respingeam cu tărie. Oneț dacă n'ar fi fost accidentul cel nenorocit și-ar fi trăit călătoriile. Cele ce le vedea în imaginație, era o proiectare a ființei lui lăuntrice, al acelui inconștient, ce ne stă ca un al doilea Eu — necunoscut și dușmănos câte odată — în corpul nostru, cel ce a adunat, strâns și amestecat toate dorințele în perioase, dar nesatisfăcute, întreaga noastră structură psiho fizică primară ce-ar vrea să izbucnească, dar împrejurări fizice pot să o opresc. Nu mă îndoiam că inconștientul lui Oneț, printr-un proces frecvent de dedublare a făcut cu adevărat acele călătorii, care le-a descris. Cine poate să ne explice, de ce unele locuri ne par cunoscute, deși le vedem pentru prima oară, — și de ce ne vine în salută-m pe unii oameni streini, pentrucă ni-se pare că i-am mai cunoscut odată? Am trăit fiecare o altă viață sau chiar alte vieți? Sau inconștientul nostru are facultatea de despersonalizare și ubicuitate pe care corpul nostru de o clipă nu le are, dar pe care picul de divinitate ce-l avem în noi din momentul creației, le are prin însăși esența ei și mai înainte de toți vecii?

Încă nu ni-e dat să rezolvim această problemă; deși pentru mine cazul lui Oneț era o ilustrare a gândurilor mele care mă obsedau.

Oare nu pentru motivul de a se ascunde din nou curiozitățile noastre hrăpărete, picul acel divin pe care-l avea prietenul Oneț preferat să se reîntregreze „Marei Neființe”, îndată ce a simțit ochi profanatori și iscoditori, au început să-i „citească în cărți

Marcel Olinescu

MĂRTURISIRE

*M'am oprit pe margine de veac
Să aud pământul cum suspină;
Din străfundul lumii, un zeu trac,
M'a stropit în suflet cu lumină.*

*Dar lumina din străfunduri, li
Arunca a 'n mine de un zeu,
A pătruns prin trupul meu de
Și-a crescut în juru-mi — curcu*

*Stau de-atunci pe margine de veac,
Apăsât de zodii de melancolie
Și sub vraja nouă a zeului trac,
Crește din lumină, poezie.*

GH. MOȚIU

CRONICA RIMATĂ

Triluri de privighetoare se anină'n pânza nopții,
 Doi îndrăgostiți frământă umbra grea, sub bolta porții:
 Liceeni, cu cartea'n brațe și cu fețe b'onde'n gând
 Trubaduri se pierd în noapte, vers de dragoste cântând!...
 Un boboc de crin plesnește, cu un val de mare'n mal
 Și, în e', lumina lunei curge ca într'un pocal!
 Trandafirii'n vârful de luger, par în noapte ochi de foc.
 Un motor miniatură din spre ballă-și face loc.

Este luna'n care strada se gătește de paradă...
 Muzici militare, jocuri, trepidație pe stradă:
 Amintiri „independente”... glorii preschimbate'n „nume”:
 O retragere cu torțe, pentru cei din... altă lume!
 Este luna'n care școa'ă istovindu-și forțele
 Cu emoții și surprize își închide porți'e!
 Și cu școala se'nchid multe: în politică, discuții;
 Cleveriri în faivoctocuri și la cafenea... soluții!
 Vodă pleacă la Sinaia; Tătărăesc, la Mamaia;
 Dinu face vânătoare; Vaida stă în așteptare;
 Mihalache pieptu-și bate, că pune țara pe roate;
 Grigoraș vociferează; Iorga tot... teatru visează!
 Goga cântă tot ce crede: „păpușoiu cu frunza... verde!”
 (Pe-așa vreme liniștită, țara geme... fericită!)

În Arad acciași lume: și de-a mică și de-a... mare..
 (Mică, prin numic în pungă, mare prin... electrificare!)
 Groza, săturat de vorbe, s'a decis singur să tacă
 Și cu „ultima etapă”, tot ce-o mai putea... să facă!
 Cornel Luțu, care'n „stânga” se părea că tot așteaptă.
 Iscălind o „acțiune”, o cârmă pe partea „dreaptă”!
 Brulus orând ca să salveze dolaru', leul și lira
 Joacă-un rol, cu complicații, între Fichi și Șapira!
 Pe Mărcuș l'a prins deodată patima de-a face dăni!
 Și 'nainte de-a le face, bate omul la... mălăni!
 Coțoiu vrea tot „președinte” să rămână mai departe
 Și brutarilor le face, avocătește... dreptate!

Triluri de privighetoare se anină'n bolta nopții,
 Este luna'n care-amarul stă de veghe'n bolta porții!
 Liceeni cu cartea'n brațe, se prefac în trubaduri,
 Din spre Chececi pleacă, în noapte, în spre parcuri miș de furii!...
 Un boboc de crin plesnește, cum la timp toate pesnesc..
 Și cum cronica rimată, o plesnesc, ca s'o sfârșese!

IEPIGRAMIE

I.

Cartea „Gloată”, a D-lui Ion Th. Ilea,
mi-a inspirat următoarele rânduri, pen-
tru autorul ei:

Puternică e *Gloata* ta, de rime...
N'o mai clintește din vitrine, nime!

II.

Niște rânduri pentru D-l X. mare pa-
triot român, rom de origine.

Doar păru-i — gros, lucios și creț —
Arată c'ar fi fost lăieț...
N'am mai vedea, dac'ar fi chel,
Nimica țigănesc la el.

III.

Lui Maliu Bogoz, a cărui carte de
epigrame, o am sub ochi:

Posed în mâini, un document,
In care-i scris că... n'ai talent.

POMPILAU BARBU

DARE DE SEAMĂ*Scurtă contribuție bibliografică cu privire la presa și periodicele românești din Arad*

În cele ce urmează caut a da unele informațiuni bibliografice pentru cercetătorul și istoricul de mâine.

Presa arădană, înainte de unire, — cu apariție mai îndelungată, — se resumea, am putea spune, la două ziare: „Tribuna” și „Românul” și două reviste: „Biserica și Școala” și „Reuniunea Învățătorilor”.

Această presă de dinainte de unire începe prin anii 1861 cu o revistă umoristică, care însă, după o apariție destul de efemeră, dispăre fiind înlocuită prin alta cu acelaș redactor și tot așa se succed patru la număr. 1) Apar apoi revistele cu conținut bisericesc-literar și școlastic, trei la număr. 2) Ziarul politic apare în urmă de tot. 3).

Explicația acestui fapt trebuie căutată — cred — în atmosfera de atunci. Societatea românească ducea o viață destul de patriarhală. Umorul, sfichiuiala, era arma prin care răspundea celor ce-i tulbura liniștita pregătire a zilei de mâine. Prin anul 1877 deodată cu întemeierea statului liber românesc începe politica de îngrijorare, de apărare și mai ales de oprimare a elementului românesc. Prin aceasta ne putem explica și apariția revistelor bisericești-scolastice și literare, unde erau tratate problemele de organizare și viețuire ale românismului.

Dela unire și până azi au apărut și în cea mai mare parte au și dispărut, o sumedenie de ziare și reviste. Am colecționat 52 de titluri dintre acestea, asupra cărora în mod alfabetic și nu cronologic, voi da unele informațiuni bibliografice.

Desigur, că nu acest număr reprezintă totalitatea celor apărute în acest răstimp, dar posibilitatea de a mă informa asupra tuturor, îmi este imposibilă, din mai multe motive.

Biblioteca Palatului Cultural, nu are în colecțiile sale tot ce a apărut în Arad, iar pe acelea cari le posedă, nu sunt complete. Vina nu o vom stabili aci, ci voi da materialul cât îl avem și cum îl avem.

Sunt multe încercări efemere cari din anonim au eșit și în neant s'au întors fără să fi lăsat nici măcar o urmă asupra lor.

1. Tutti Frutti (1861); Strigoul (1861); Umoristul (1866) și Gura Satului (1870).

2. Speranția (1869); Lumina (1872); Minte și Inimă (1877).

3. Tribuna (1844). Pentru toate vezi: Lakatos Otto: Arad története; Roman Ciogariu: Din trecutul revistelor și ziarelor dela noi, Oradea 1937 și Octavian Luș: Mircea V. Stănescu, Arad, 1936.

H O T A R U L

Alții însă, deși cu încercări mai serioase și durabile nu au ținut scrisul lor să rămână iar munca depusă de ei, viitorii cercetători și istorici să o așeze în adevărata ei lumină. Nici ei și nici colaboratorii lor, nu au și astfel nu am putut afla vreo colecție completă din care să mă informez.

Dau aceste rânduri de introducere ca un îndemn pentru cei azi și de mâine, cari voiesc ca slova lor să rămână. Biblioteca Institutului Cultural primește și cataloghează tot ce-i de interes obștească atât în ce privește trecutul nostru pe aceste meleaguri, cât și prezentul. Aci, să fie pentru toți și toate isvorul, de unde cei doritori să-și poată adăpa condeii.

Ordinea alfabetică am ales-o pentru a fi mai ușor accesibile celor cari doresc să se informeze sau dacă va fi cazul să întregesc cu ce nu este sau să completeze unele date pe cari eu nu le-am putut afla.

1. APARAREA NATIONALĂ. Organ săptămânal al „Ligii Apărării Naționale Creștine”. Director: Dionisie Benea. Apare sub conducerea unui comitet. Anul I, Nr. 1, Iunie 1928 — Anul III, Nr. 40—41, cred că a fost ultimul.
- + 2. „ARADUL”. Organ al Asociației „Infrățirea”. Apare săptămânal. Anul I, Nr. 1, luni 10 Nov. 1930 — Anul II, Nr. 72.
3. „ARDEALUL”. Ziar de informațiuni (săptămânal). Redactor responsabil: Teodor Reculescu. Anul I, Nr. 1 la 23 Iulie 1934. In curs de apariție.
- + 4. „BISERICA și ȘCOALA”. Foie bisericească, scolastică, literară și economică (săptămânală). Anul I, Nr. 1, Martie 1877. In curs de apariție.
5. „BRAVO”. (Săptămânal). Redactor responsabil: A. Miron (S. Miclea). Anul I, Nr. 1 la 5 Febr. 1935. In curs de apariție.
6. „COPILUL”. Manifestări sufletești. Supliment la „Biserica și Școala”. Apare lunar. Redactor responsabil: Ion Blăgăilă. Anul I, Nr. 1 la 25 Dec. 1934 — Anul II, Nr. 4.
7. „CUVANTUL ARDEALULUI”. Organ politic și de informațiuni. Apare Joi, Dumineca. Anul I, Nr. 1, la 15 Apr. 1926 — Anul II, Iunie 1927. Se transformă în ziar de propagandă națională, mai apoi ca organ al Partidului Poporului.
8. „CURIERUL”. (Săptămânal). Fondator: V. Spătariu. Director: Gh. Ciocan. Anul I, Nr. 1, 1930 (?). In curs de apariție.
9. „CERCETAȘIA”. Revista lunară. Editor și redactor: S. L. Ispravnic. Anul I, Nr. 1 (?).
10. „DORUL NOSTRU”. Revista elevilor dela școlile secundare din Arad. Anul I, Nr. 1, 1936 (?) manuscris. Anul II, Nr. 1, 1937, ultimul apărut.
- + 11. „DUH”. Apare sub îngrijirea grupului „Duh”. Revistă de artă, critică, literatură și filosofie. Apare lunar. Anul I, Nr. 1, Oct. 1934 — Anul I, Nr. 3—4, ultimul.
- + 12. „DRAPELUL”. Ziar săptămânal. Anul I, Nr. 1 (?) cred 1934. In curs de apariție ca ziar independent. Director: Vasile I. Ostoia.
13. „DORINȚA BANATULUI”. (?)
14. „FCOUL”. Director: Const. I. Ștefănescu. Anul I, Nr. 1, 1926 (?). Săptămânal. Din anul IX, seria II (1933) zilnic. In curs de apariție.
- * 15. „FARUL CRESTIN”. (Ziar baptist). Redactor responsabil: Ion Cocuț. Anul I, Nr. 1, 1933 (?). In curs de apariție.
- + 16. „FRONTUL ROMANESC AL ARADULUI”. Organul luptei naționale, condus de Alex. Vaida-Voevod. Redactor responsabil: Dr. Petica Pearița. Anul I, Nr. 1, 1935 (?). Anul III (1937), Nr. 1, cred ultimul.

- 17 „GATA ORICAND”. Revista Cercetăsească. Organul oficios al ținutului cercetăsească al Crișurilor. Apare odată pe lună. Anul I, Nr. 1 (?).
- 18 „GAZETA ANTIREVIZIONISTA”. Organ de documentare. Apare săptămânal. Redactor și editor: Isaia Tolan. Anul I, Nr. 1, Sept. 1934 — Anul II, Nr. 49.
- 19 „GAZETA ARADULUI”. Ziar cotidian Național-Independent. Anul I, Nr. 1 la 23 Iunie 1921. Anul II, Nr. 167, cred ultimul apărut.
- 20 „GAZETA INVĂȚĂTORILOR”. Organ săptămânal pentru apărarea intereselor învățătoresci. Redactor responsabil: Ion Jelecutean. Anul I, Nr. 1, Iulie 1929 (?).
- 21 „GAZETA NOUA”. Organ săptămânal. Fondator: Traian Mager. Director politic și literar: Aurel Popovici. Anul I, Nr. 1, la 21 Dec. 1919. Nr. 10 din 22 Febr. 1920 este ultimul. Dela Nr. 3 ca prim-redactor: Al. Stamatiad.
- 22 „GLASUL DOMNULUI”. Organ parohial mai apoi oficios al „Oastei Domnului”. Director: Pr. Caius Turicu. Anul I, Nr. 1, Oct. 1928. —
~~23 Iunie 1921 — Anul II, Nr. 167, cred ultimul apărut.~~
- 23 sub îngrijirea unui comitet. Izdător și redactor responsabil: Dr. Victor Hotăran. Anul I, Nr. 1, la 16 April 1922. Nr. 36 din 17 Dec. 1922, cred ultimul (?).
- 24 „GRANIȚA”. Ziar politic Național-Liberar. Director: Iosif Vulpe. Anul I, Nr. 1, la 4 April 1937. Săptămânal. In curs de apariție.
- 25 „GURA SATULUI”. Supliment la ziarul „Înainte”. Anul I, Nr. 1, 1934 (?).
- 26 „HOTARUL”. Revistă literară și culturală. Apare sub îngrijirea unui comitet de redacție. Anul I, Nr. 1, Mai 1933. Apare lunar. In curs de apariție.
- 27 „ÎNAINTE”. Ziar politic independent. Apare săptămânal. Director: I. Jelecutean. Anul I, Nr. 1, 1931. Anul II, 1935 (?).
- 28 „LABOREMUS”. Revista elevilor dela Liceul „Moise Nicoară” din Arad. Apare lunar. Revista apare sub supravegherea d-ului profesor Inocențiu Langa. Redactor: Gheorghe Floru. Anul I, Nr. 1, la 25 April 1926 — Nr. 2 Iunie, ultimul.
- 29 „LUMINA TINERETULUI”. Organ al Societății „Sfântul Gheorghe” (Continuare la „Glasul Domnului”). Director: Pr. Caius Turicu. Anul I, Nr. 1, la 1 Ian. 1933. In curs de apariție.
- 30 „MESERIAȘUL”. Prim-redactor: Reinhardt Iuliu. Redactor: Némedy Gavril. Anul I 1918, sub titlul „A Munka”. Dela anul al VI-lea (1923) ca „Munkaadók Lapja”. Dela anul X ca „Industria Aradului”, iar dela anul XVII sub titlul de mai sus. La început apărea în limba maghiară, mai apoi română-maghiară-germană. Acum numai articolul de fond în românește.
- 31 „NAZUINȚA”. Revista Asociației Membrilor Corpului Didactic Primar din județul Arad. Redacția: Măndruloș. Administrația: Gașsa. Anul I, Nr. 1, Ian. 1923 (?).
- 32 „OMUL”. Director: Dimitrie Roșu. Secretar de redacție: Romulus Drăgan. Anul I, Nr. 1, la 6 Martie 1933. Nr. 7 ultimul.
- 33 „PACEA”. (Revistă baptistă). Redactor: Todor Fănață. Anul I, Nr. 1 (?).
- 34 „PIATRĂ DE HOTAR”. Continuare la Gazeta Antirevizionistă. Director: Isaia Tolan. Apare lunar ca „Arhivă Antirevizionistă”. Anul III, Nr. 1, la 15 Ian. 1936 — Nr. 12, care apărut la București, este ultimul.
- 35 „BENASTERA ROMANA”. Ziar Național Poporal Independent. Fondatori: Victor Hotăran și Ion Martin. Director politic: V. Hotăran. Director: I. Montani. Redactor-șef: Tiberiu Vuia. Anul III apare la Sibiu. Anul III, seria II, la Arad începând cu data de 5 Febr. 1929 (?).
- 36 „ROMANIA NOUA”. Redactor: Const. Savu. Anul I, Nr. 1 (?).
- 37 „ROMANUL”. Conducător Vasile Goldiș ca delegat al comitetului central executiv al Partidului Național-Român. Anul I, Nr. 1, la 1/14 Ianuarie 1911. — Anul XIX (1936) având mai multe schimbări de direcție și conduită.

38 Ziarul Hotarilor, revista Sertidului Hotarilor

- 38. „SALONUL LITERAR”. Apare odată pe lună. Director Al. T. Stamatiad. Anul I, Nr. 1, Martie 1925 — Nr. 12, Mai 1926, ultimul.
- 39. „SANTINELA”. Ziar politic, cultural și de informațiuni. Fondatori: Savu Constantin și Gh. Crișan. Anul I, Nr. 1 (?).
- * 40. „ȘCOALA PRIMARĂ”. Organ de informațiuni a învățătorilor din revizoria Aradului. Redactor responsabil: Nic. Cristea. Anul I 1921 (?). Anul III (1923) Nr. 20—21, cred ultimul. Incepând cu Nr. 10 ca redactor apare: Simeon Al. Crișan.
- * 41. „ȘCOALA VREMII”. Revistă Pedagogică-Culturală a Asociației Învățătorilor din jud. Arad. Apare lunar, afară de lunile Iulie și August, sub îngrijirea unui comitet. Anul I, Nr. 1, Oct. 1930. În curs de apariție.
- * 42. „SENTINELA”. Publicație săptămânală independentă. Redacția și administrația: Chișineu-Criș. Redactor responsabil: Silviu Gh. Mornăiță. Anul I, Nr. 1, la 27 April 1935 — Nr. 11 Iulie, ultimul.
- + 43. „SENTINELA ARADULUI”. Ziarul Partidu'ui Național-Liberal. Anul I, Nr. 1, Martie 1922 (?).
- + 44. „SOLIDARITATEA”. Ziar independent. Anul I, Nr. 1, 1922 — 30 Mai 1923. Total 48 numere.
- 45. „SPORTUL”. Anul I, Nr. 1 (?).
- * 46. „ȘTIREA”. Politică. Socială. Economică. Independentă. Director: Ion B. Măntănuș. Anul I, Nr. 1, 1931 (?) ca săptămânal. Incepând cu anul II (1932) Nr. 1 ca cotidian.
- 47. „STRĂJERUL”. Revistă de propagandă națională a organizației patriotice „Străjerii României”. Redactor responsabil: Aron Petruțiu. Anul I, Nr. 1, Iunie 1933 — Anul III, Nr. III, ultimul.
- 48. „TIMPUL”. Cotidian independent de informațiuni politice, economice, literare. Director: Ioan Gh. Chivăran. Anul I, Nr. 1, Duminică 10 Maiu 1931 — Nr. 1, Iunie 1931.
- + 49. „TRIBUNA ARADULUI”. Ziar independent. (Continuarea ziarului „Solidaritatea”). Anul I, Nr. 1, la 1 Iunie 1923. Nr. 49, cred ultimul (?).
- + 50. „TRIBUNA NOUĂ”. Ziar politic național. Director: Ioan Montani. Anul I, Nr. 1, la 18 Iunie 1924. Anul III ca cotidian. Dela această dată înainte apar sub direcția unui comitet de redacție ca organ al Partidului Național-Liberal ca săptămânal, fără a avea o editură stabilă. Dela 18 Iunie 1927 apare sub direcția d-lui Al. Constantinescu, cotidian până la 9 Sept., apoi săptămânal și mai târziu de două ori pe lună, până la 1930, anul VII, când se sistează.
- * 51. „VOINTA POPORULUI”. Organul oficial al Fasciei Naționale Române din județele Banat, Crișana și Maramureș. Apare în fiecare Duminică. Redactor responsabil: Const. Savu. Anul I, Nr. 1, 1923 (?). În cursul apariției a avut foarte dese schimbări de direcție, a le înșira pe toate am avea nevoie de foarte mult spațiu. Dispare cu anul X (1932).
- + 52. „CALEA MANTUIRII”. Foaie duminicală pentru vestirea credinței ortodoxe și îndreptarea vieții creștine. Redactor: Pr. Ilarion V. Felea. Anul I, Nr. 1, la 17 Febr. 1935. Nr. 20 din 30 Iunie 1935.

NESTOR COVACHESCU

INSEMINĂRI

În mare proces literar în curs de judecată

Sesizarea Parchetului relativ la morală în arta scrisului, a stârnit o violentă furtună de discuții, cu larg ecou până în pragul supremului for de împedare judecată: „Societatea Scriitorilor Români”.

Tulburătorii apelor sunt doi tineri mănuitoari de condei, măscăricii: Geo Bogza și Petre Bonciu. Cum au ajuns ei doi pe primul plan al unor discuțiuni de ordin pur cerebrar nu-i greu de aflat pentru cei în curent cu anumite măsuri oficiale, menite să aducă țana în forme geometrice necunoscute și să proclame obiectivul fotografic un mare meșter al artelor plastice!

Descifrarea situației de azi nu se poate face nici prin documentarea unui Mircea Eliade, după cum nici verva lui Al. O. Teodoreanu n'ar putea încadra faptul într'o pledoarie din domeniul esteticii!

Sunt realități cari se răzbină, dupăce ani de-a rândul au dus viață de concubinaj, care lăsa să se înțeleagă și înjepirea ultimei forme legale, pentru a nu se mai vorbi frumos despre ceva cunoscut ca din cale afară de urât!

Pornografia în literatură formează azi o problemă și mănuitoarii de condei se pot socoti cu anticipație delicvenți! Serisul împlică talent și talentul nu cunoaște maniere de salon; rămâne doar să se stabilească existența talentului.

Lalul de rasă e acela venit direct din pustă și înstănogarea lui în grajduri igienice îi alterează caracteristica unui „pur sânge”, preschimbându-l în animal de lux — orhidee cu existență efemeră, într'o seră injectată cu aer și lumină!

Literatura fiind o relatare a unui fapt, sau disecarea unei stări sufletești, autorii de cărți nu trebuie să se teamă nici de rătoiala procurorului și nici de verdictul judecătorilor! Sunt anumiți funcționari cu atribuțiuni menite să salveze situații de cea mai nevinovată naturalitate, tocmai din cauză că Natura nu cunoaște opreliștea legiuitorului; după cum sunt alții mențiți să compromită faptul divers, dincolo de pragul rușinei. (Pentru cazul din urmă amintim celorților faimosul „Proces Verbal” al nemuritorului Carageale).

Scriitorul trebuie să știe un lucru: opera lui, când se poate numi operă literară, nu va putea forma niciodată ecoul unor comenzi ordonate prin telefon, chiar cei mai înverșunați anonimi refuzând a se da în spectacol pentru a condamna forma, atunci când s'a făcut apel la violență de lambaj, pentru descifrarea unui fond dintre cele mai omnești posibile!

De-aici încolo trebuie pusă problema pornografiei, neadmitându-se niciun moment calificativul de „literatură pornografică”. Dacă este literatură, atributul nu mai are ce căuta, iar dacă este pornografie, așa ceva nu se poate chema și literatură.

În jurul acestei probleme scriitorii noștri s'au împărțit în trei tabere: unii cari apără literatura genul Bonciu-Bogza, alții care o condamnă cu „învocări de motive și a treia tabără a celor cari fug de răspunderea unui afișaj al gândului. Judecându-i în parte fiecare are perfectă dreptate, iar din momentul în care se admite jumecata în comun, toți reprezentanții celor trei tabere, ar trebui să ocupe din oficiu banca acuzării!

Nu-i moral să aperi borfașul care-și dă aere de hoț internațional; nu-i cavaleresc să iei atitudini de neutru, când însăși existența ta e periclitată de-o simplă aruncătură de zar!

Nu vrem să facem uz de expresii, în aparență triviale, din operele scriitorilor deveniți clasiți și ne abținem de-a aminti nuize. Problema am pus-o în ansamblul ei și concluziile nu angajează pe nimeni în afară de autor.

Mai înainte de-a se pronunța verdictul asupra scriitorului învinuit că înainte de-a fi autor de cărți e un măscărici ordinar, ar trebui să se pună hățul în scrisul cotidian al ziaristului, care face uz de violență de limbaj, chiar atunci când este vorba de respectarea unui catafalc! Cartea e un eveniment într'o casă de om, pe când scrisul cotidian formează hrana sufletească, chiar pentru cei lipsiți de hrana propriu zisă! Perverțirea cetitorului n'o face cartea, ci ziarul în ale cărui articole de fond se cuprind pornografiile de care roșesc, chiar cei mai nerușinați marinari și peste cari ar trebui să scuipe decanii trivialității birjerești.

Vrea oficiul de moralizare publică să desinfecteze scrisul!?

Să înceapă cu presa redactată scandalos; să invite la Parchet pe pornografiile deghizate în mănători de condei; să dea verdictele severe tuturor pseudo-talentelor literare; să trimită între rânđași pe cei cari confundă expresia gândului cu ridicarea de picior a câinelui.

Miasmul pătruns azi în literatură se vrea legalizat și pentru el nu pledează cei cari au luat apărarea scriitorilor Geo Bogza și Petre Bonciu. Toți aceștia sunt niște simpli idealiști, — oameni de veritabil talent-literar —; după cum în tabăra adversă se găsesse alți idealiști — nu mai puțin talentați — cari s'au prins într'un joc pus la cale de simpli agenți ai bunelor moravuri, cari vor să șantajeze în numele moralei.

Problema este foarte simplă: nu există decât o singură literatură: cea imprimată în cărți. Dacă se întâmplă să se tipărească și pornografie, asta nu are nimic comun cu literatura și preferințele cetitorului desleagă problema dela sine.

Punem numai o singură întrebare: câte biblioteci adăpostesc operele literare ale măscăricilor pătrunși azi în literatură!?

Bănuim că sunt atât de puțin, încât faptul nu merită zgomotul care se face azi în jurul lor!

Și-acum ultima întrebare: câți cetitori se declară perfect satisfăcuți de violența de limbaj nepermisă, inserată în coloanele unora dintre cotidienele noastre!?

Îi știm prea mulți, pentru a le mai aminti rangul social, sau tagma în virtutea căreia se socot inamovibili și se declară măgata, să dea sentințe, fără a roși cătuși de puțin.

Al. Negură.

N O T I E

S. S. R. in Arad. — In cursul unei expirate o echipă a societății scriitorilor români, regisată de poetul George Gregorian a poposit pentru o zi in Arad. Șezători e literare ale scriitorilor noștri au fost totdeauna prilejuri de înălțare sufletească. Inainte de războiu constituiau adevărate evenimente culturale și erau cele mai nimerite ocazii de manifestare națională, tacită, demnă, cu adânci și prelungite rezonanțe în timp și în pătrura românească de peste vechile hotare. Epoca postbelică, în vârtejul ei de prefaceri, a banalizat crezul spiritual al mănuiitorilor noștri de condei și le-a mercantilizat manifestările. Cădinoară o sală plină până la refuz celama în delir pe reprezentanții scrisului românesc, fremăta la cea mai neînsemnată aluzie privitoare la biblia noastră națională și purta în banehete și triumf, zile și săptămâni, pe soții înaripați ai sensibilității românești.

Epigonii de azi ai visătorilor profeți de altădată au un simț al realității mult mai dezvoltat. De îndată ce li se oferă prilejul pornesc în „turneu” cultural. Nu însă cu geamantarele pline de opere și în suflet cu generoasă dragoste fraternă. Urmând de aproape valul transformărilor economice și financiare, S. S. R. a devenit ceeace i-a impus ritmul vremii: o firmă anonimă pe acțiuni și cu procuriști confirmați de ministerul de Interne. Procurile sunt valabile pentru fiecare Prefectura sau Primărie din traseul turneului „cultural” prezăcut în itinerar, valorificate prin chesturile polițiilor respective în favo-

rul firmei recunoscută de ani îndelungați „persoană juridică” — și in dau-na solvenților, în marea lor majoritate... minoritari! Biletele de intrare astfel plasate au valoarea nominală de 100 și chiar 1000 lei; valoarea morală a recepției o exprimă prezența primarului și retorica unor proeminenți reprezentanți ai culturii locale, iar valoare reală a șezătorii o reprezintă o sală stropită cu elevi de liceu și garnisită cu reprezentanții domestici ai firmelor minoritare plătitoare. In timpul șezătorii, în sală domnește o liniște de schit — după șezătoare auditoriul pleacă entusiasmata la culcare.

Evident, în decursul șezătorii, scriitorii cu renume naționalist și cu timbru de bariton declamă viforoase imprecățiuni xenofobe — în directă concordantă și cu atmosfera vremii și cu metoda de plasare a biletelor.

...E de prisos să spunem că și în Arad, ca și la Oradea sau Timișoara, „evenimentul” cultural s'a desfășurat întocmai, — spre legătima îngămfare națională și spiritua'ă a acestui „îndepărtat focar de românism dela granița de West” (cu dub'u W).

Astfel se petrec lucrurile în epoca de după războiu — fapt care dovedește că reprezentanții scrisului românesc în frunte cu d-nii Ion Minulescu (autorul romanului „Roșu, galben și albastru”), George Gregorian (autorul volumului „Săracă țară bogată”), Ion Agârbiceanu (...ce-o fi căutat bietul popă figurant în trupă?) etc., știu să se adapteze vremurilor...

Un singur lucru nu pricepem: de ce-ar fi căutat acești reprezentanți

autorizați ai S. S. R.-ului și procurați ai ministerului de Interne să exploateze prezența în mijlocul lor a unui om cum se cade și mare scriitor ca Peter Neagoe?!

Și ce părere are despre această mascaradă cultural-arghirofil minoritară (pecunia non olet!) marele nostru romancier Liviu Rebreanu, membru în comitetul S. S. R., fost președinte al ei și autor al causticei satire dramatice „Apostolii”, în care sunt atât de magistral caracterizați reprezentanții ambulanti ai „culturii” românești, peregrini nechemați de nimeni prin nouile ținuturi?

Traducerea „Fragment”-u’ui publicat în numărul trecut din *Heana*, renumitul roman al scriitorului Peter Neagoe, traducere care dintr’o scoare redacțională n’a fost semnată, e datorită tânărul Ionel A. Crișan, absolvent din anul acesta al liceului „Moise Nicoară”.

— Intr’o revistă „creștină politică și socială” din București, un colaborator ocazional are următoarele aprecieri despre *Hotarul*:

„Revista elegantă, frumoasă. Păcat însă că revista (sic) n’are o conduită, o directivă precisă, potrivit căreia să se selecționeze materialul colaboratorilor...” etc.

Conduită? Directivă precisă? — Dela apariție, din 1933, nu facem altceva decât să ne enunțăm crezul și să ne

afirmăm conduita, totdeauna aceeași în chiar paginile revistei. Colegiștilor anilor încheiați stau la îndemâna oricui. În cece privește selecționarea materialului d-l recenzent pare să aibă dreptate. În lunile din urmă făcând imprudența să-i publicăm un articol și vre-o 2-3 însemnări, de când am constatat că dsa are ca obiceiul obiceiul de a trimite material la mai multe publicații dintr’o bine chibzuită intenție politică mai mult personală decât socială, începând și noi să „selecționăm” în revista noastră și am repus coșul redacției drepturile lui.

„Păcat” — zicem și noi, însă țină etică în materie de publicitate este o chestie de... conduită.

— Distinsul nostru colaborator prof. Ed. I. Găvănescu a conferențiat la Palatul Cultural în zilele de 5 și 6 Iunie și în cadrul serbărilor comemorative respective, despre: „*Moise Nicoară și Alexandru Gavra*”.

— Portretul lui „Moise Nicoară” produs în acest număr este opera profesorului Iuliu Toader. Dealtfel, afară de d-l Toader, *Hotarul* prezintă colaborarea a încă patru profesori ai liceului „Moise Nicoară”, d-nii: director A. Crișan, Ed. I. Găvănescu, I. Albu și A. C. Popovici-Racoviță, care au contribuit la apariția acestui număr festiv,

Am primit la redacție:

Cărți:

- ȘT. ANTIM — Studii și portrete. „Ramuri” — Craiova.
AL. LASCAROV-MOLDOVEANU — De vorbă cu sătenii I — „Cugetarea” București.
NICOLAE DRAGOMIR — Executarea hotărârilor judecătorești obținute față de stat și desmembrămintele sale — Buzău.
PIMEN CONSTANTINESCU — România și Italia — „Curierul” — Sibiu.

Reviste:

GAND ROMANESC	An. V. — 4 — Aprilie — Cluj.
TRANSILVANIA	„ LXVIII — 2 și 3 — Martie-Iunie — Sibiu
IDEIA	„ I. — 2 — Maiu — Cluj.
REVISTA DOBROGEANA	„ I. — 10-12 — Maiu — Constanța.
SPERANȚA	„ V. — 109-110 — Maiu — Alexandria.
FRUNCEA	„ IV. — 20-21-22 — Maiu — Timișoara.
SATUL	„ VII — 78 — Maiu — București.
FILM	„ V. — 97-98-99 — Maiu — Timișoara.
AVANTUL	„ X. — 17-19 — Maiu — Petroșani.
BISERICA ȘI ȘCOALA	„ LXI — 21-22 — Maiu — Arad.
VESTUL	— cotidian — Timișoara.

LEI 15.

TIP. LOVROV, ARAB